

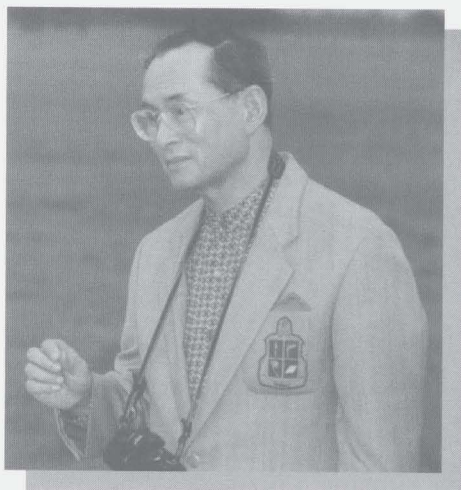

เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง

กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์
โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์

สังเคราะห์และเรียบเรียงจากการเสวนา
“เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ
: มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์”

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์
โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

สนับสนุนการจัดทำ E-Book โดย โครงการ Open School Thailand

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๒

คำนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงห่วงใยต่อทิศทางการพัฒนาประเทศและปัญหาต่างๆ อันเป็นผลกระทบจากการพัฒนาทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ดังปรากฏในพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปีพ.ศ. ๒๕๑๗ และในระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๓๗ ถึง ๒๕๔๑ โดยทรงอธิบายไว้พร้อมกับบริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเน้นการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเพื่อรับกับกระแสโลกาภิวัตน์ อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำแนวพระราชดำริดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติโดยขาดการศึกษาทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ กอปรกับนักวิชาการนักเศรษฐศาสตร์มีมุมมองในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงต่างกัน บางครั้งอาจมีความเข้าใจว่าแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงไม่สอดคล้องกับกระแสหลักทางเศรษฐศาสตร์ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ เช่น การเปิดเสรีทางการค้า เป็นต้น ดังนั้นเพื่อเป็นการระดมความคิดเห็นที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในหมู่นักเศรษฐศาสตร์และก่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เหมาะสมในระยะยาว คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ในการประชุม ครั้งที่ ๓/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๕๔๑ จึงเห็นควรให้มีการศึกษาวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเผยแพร่แนวพระราชดำริดังกล่าว เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำความเข้าใจในแนวพระราชดำริ และนำไปประยุกต์ใช้ในภาคปฏิบัติอย่างได้ผลและถูกต้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็งของภาคเกษตรและเชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระบบ

หลังจากนั้น คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ จึงได้จัดการเสวนาทางวิชาการ เรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์” ขึ้น ๒ ครั้ง โดยครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมเซ็นทรัลแกรนด์ปลาซา และครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมมารวย การ์เด็น โดยเป็นการระดมความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ในมุมมองของนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านเศรษฐศาสตร์ ในเชิงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่และเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก เป็นต้น ผลจากการเสวนาดังกล่าวซึ่งเป็นการรวบรวมความคิดที่หลากหลายจากมุมมองต่างๆ ของนักเศรษฐศาสตร์ ทำให้เกิดเอกสาร “เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์” ฉบับนี้ขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

ต่อมาสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้จัดการประชุมทางวิชาการประจำปีพ.ศ. ๒๕๔๒ ร่วมกับมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา

การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ในเรื่องเดียวกันนี้ ซึ่งคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ได้นำสาระสำคัญที่ได้จากการเสวนาทั้ง ๒ ครั้ง เสนอต่อที่ประชุม ดังกล่าว และสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยก็ได้รวบรวมประเด็น ทั้งหมดเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดนโยบายการพัฒนาประเทศ ซึ่งเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ ต่อไป

นอกเหนือจากการนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนา ดังกล่าวแล้ว คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ยังหวังด้วยว่า เอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่สนใจใน แนวพระราชดำริเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง และหากได้อ่านร่วมกับ บทความที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชวินิจฉัยเกี่ยวกับ ความหมายในเรื่องนี้ และได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เผยแพร่สู่สาธารณชนด้วยแล้ว ก็จะทำให้เข้าใจในทฤษฎีเศรษฐกิจ พอเพียงมากขึ้น คณะกรรมการฯ ใคร่ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกท่านอีกครั้งหนึ่งที่เข้าร่วมในการเสวนา และมีส่วนสำคัญยิ่งในการ ทำให้เอกสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และขอขอบคุณสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติที่ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการ ดำเนินการเป็นอย่างดียิ่งมา ณ ที่นี้

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์

กรกฎาคม ๒๕๔๖

สารบัญ

คำนำ

◇ พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	๑
◇ เศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย	๒
◇ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ หรือ อยู่เหนือเศรษฐศาสตร์	๒๐
◇ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด ปรัชญา หรือวิธีปฏิบัติ	๓๑
◇ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงควรมีการพัฒนาเป็น เศรษฐศาสตร์แนวใหม่หรือไม่	๓๕
◇ วิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันจะประยุกต์เข้ากับ เศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่	๓๙
◇ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์เข้ากับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ได้หรือไม่	๔๑
◇ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งในการ กำหนดในแผนฯ ๙ ได้หรือไม่	๔๕
◇ ประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณาประกอบหรือนำไปศึกษาต่อ	๔๘
◇ สรุป	๕๖

ภาคผนวก

◇ แผนภูมิแสดงทฤษฎีการผลิตและการบริโภค
ตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์	๑-๑
◇ สรุปความคิดเห็นจากการเสวนาฯ	๑-๒
◇ รายนามนักเศรษฐศาสตร์ที่เข้าร่วมการเสวนาฯ	๑-๑๐
◇ คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาเศรษฐศาสตร์	๑-๑๑
◇ คณะทำงานจัดทำโครงการเสวนาฯ	๑-๑๒

เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง กับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์

๑. พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

"... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เบื้องต้น ก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานความมั่นคง พร้อมพอสมควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงโดยลำดับต่อไป..."

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เมื่อ วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

"คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคน มีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงาน ตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธาน ในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้..."

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา
ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต
วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗

๒. เศรษฐกิจพอเพียงกับบริบทการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

การทำความเข้าใจกับพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น มิควรจะนำเฉพาะเนื้อความของพระราชดำรัสมาพิจารณาเท่านั้น แต่จำเป็นจะต้องเข้าใจบริบททางการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ ในขณะที่มีพระราชกระแสรับสั่งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากพระราชกระแสรับสั่งดังกล่าวนั้นจะสะท้อนความห่วงใยที่พระองค์ทรงมีต่อ

สถานการณ์บ้านเมืองขณะนั้น พระราชกระแสรับสั่งจึงถือเป็นการให้สติหรือให้ข้อคิดแก่คณะรัฐบาลข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน นักธุรกิจ ตลอดจนพสกนิกรทั่วประเทศให้นำกลับไปคิดใคร่ครวญไตร่ตรอง เพื่อช่วยกันหาทางปรับปรุงแก้ไขสถานการณ์ให้ดีขึ้น

พระบรมราโชวาทในปีพ.ศ. ๒๕๑๗ จึงมีความสำคัญต่อบริบททางการเมืองและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในขณะนั้นเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ในปีพ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเวลาที่ประเทศไทยอยู่ในระยะที่เรียกว่า "ประชาธิปไตยเบ่งบาน" นั่นคือ หลังจากเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียกว่า "วันมหาวิปโยค" เนื่องจากพระองค์จะต้องออกมาหยุดยั้งการปราบปรามเช่นฆ่านักศึกษาด้วยพระองค์เอง และเป็นเหตุให้ผู้บริหารประเทศที่เป็นเผด็จการในยุคนั้น คือ จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร พันเอก ณรงค์ กิตติขจร ต้องเดินทางออกจากประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยมีรัฐบาลชุดพระราชทานที่นำโดย ศาสตราจารย์ สัญญา ชรรณศักดิ์ และเป็นการเปิดยุคใหม่ของประชาธิปไตยและมีการเรียกร้องความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจและสังคมโดยทั่วไป พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา จึงสะท้อนความจริงข้อนี้ โดยทรงสรรพยกกับผู้มารับเสด็จว่า "ทุกคนจะต้องอาศัย

ซึ่งกันและกัน ถ้าใครล้มลงเหยี่ยวหรือเป็นลม คนที่อยู่หลังย่อมจะต้องช่วย ต้องอุ้มชู และทำให้ผู้ที่เป็ลมพินกลับสบายอย่างเดิม ขณะเดียวกันถ้าใครถือตัวว่าอยู่ในโลกนี้คนเดียว เกิดจะบอกว่าต้องการแสดงกายกรรมนิดหน่อย ยึดแขนยึดขาออกไป แรงเกินไปก็จะเกิดการปะทะกัน และถ้าเกิดการปะทะ คนอื่นก็มีสิทธิเหมือนกันที่จะปะทะ จึงเกิดเป็นการปะทะอย่างเบ็ดเสร็จ”

พระราชดำรัสนี้สะท้อนถึงภาวะการณ์ทางการเมืองซึ่งในขณะนั้นมีการชุมนุมเรียกร้องสิทธิมากมาย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศถูกปิดกั้นในการที่จะใช้สิทธิดังกล่าวมานาน ตั้งแต่ยุคเผด็จการ ของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปีพ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา ส่วนปัญหาสังคมก็มีมากเช่นกัน เนื่องจากก่อนหน้านี้ประเทศไทยได้ถูกใช้เป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกา เพื่อทำสงครามกับเวียดนาม เกิดปัญหาโสเภณี เมียเช่ากับเด็กถูกล่วงละเมิด ที่บางที่เรียกกันว่า "ข้าวนอกนา" เป็นการสะท้อนถึงความไม่มีสุขในสังคมขณะนั้น

การชุมนุมเรียกร้องทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในขณะนั้น จึงเป็นการสะท้อนปัญหาเศรษฐกิจของประเทศด้วย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติติดต่อกันมาถึง ๓ แผนแล้วตั้งแต่ ปีพ.ศ. ๒๕๐๔ จนถึงปีพ.ศ. ๒๕๑๗ นับได้ว่าเป็นช่วง

กลางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๓ ซึ่งเน้นการขยาย
ตัวทางเศรษฐกิจโดยเร่งพัฒนาอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า โดยที่
รัฐเป็นผู้ลงทุนก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานจากเงินกู้ต่างประเทศและ
หาทางชำระหนี้ ด้วยการเร่งการส่งออกสินค้าเกษตรได้ขยายพื้นที่
เพาะปลูก ลดพื้นที่ป่า และส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นหลัก ผลที่
เกิดขึ้นตามมาก็คือเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว คือ
มีอัตราการขยายตัวอยู่ระหว่างร้อยละ ๗-๘ ต่อปี แต่ขณะเดียวกันก็
เกิดปัญหาช่องว่างของการกระจายรายได้เพิ่มขึ้น โดยที่ภาคอุตสาหกรรม
ขยายตัวในอัตราสูงกว่าอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศมาก
ขณะที่การจ้างงานของภาคอุตสาหกรรมก็ได้เพิ่มขึ้น
อย่างรวดเร็ว จึงมีปัญหการกระจายรายได้แตกต่างกันมากตามมา
และประเด็นนี้จึงเป็นที่มาของพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่
ผู้สำเร็จการศึกษามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๕๑๗

ความสำคัญของพระบรมราโชวาทนี้ อยู่ที่พระองค์ทรง
เห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ
เป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจจะเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นการมี
พอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ในเบื้องต้นก่อน เมื่อมีพื้นฐาน
ความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้ว จึงสร้างความเจริญและฐานะทาง

เศรษฐกิจให้สูงขึ้น ถ้าจะใช้ภาษาเศรษฐศาสตร์อธิบายตามความหมายนี้ก็คือแทนที่จะเน้นการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมนำการพัฒนาประเทศ ควรที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานก่อน นั่นคือทำให้ประชาชนในชนบทส่วนใหญ่พอมีพอกินก่อน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่เน้นการกระจายรายได้ เพื่อสร้างพื้นฐานและความมั่นคงทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ก่อนเน้นการพัฒนาในระดับสูงขึ้นไป ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญที่ขัดแย้งกับทิศทางการพัฒนาประเทศในขณะนั้น ซึ่งก็มีได้มีพระองค์ท่านแต่พระองค์เดียวที่มีแนวพระราชดำริเช่นนั้น นักวิชาการชั้นนำของประเทศในยุคนั้นอย่าง ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ และนักเศรษฐศาสตร์ทั้งจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จากสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ รวมทั้งจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จำนวนหนึ่ง ก็เรียกร้องให้มีการปรับทิศทางการพัฒนาประเทศ ให้สอดคล้องกับพัฒนาทางการเมืองซึ่งเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นในยุคนั้น

หลังจากที่ได้พระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ แล้ว พระองค์ท่านได้ทรงเน้นอีกครั้งในพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ดังที่ได้ัญเชิญมาแสดงไว้แล้ว พระองค์ท่านทรงย้ำว่า "เรามีพอยู่พอกิน" พร้อมทั้งยังขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พอยู่พอกิน และมี

ความสงบ เพราะขณะนั้นประเทศไทยยังไม่มีความสงบอย่างแท้จริง เนื่องจากคนเป็นจำนวนมากไม่พอยู่พอกิน อันเนื่องมาจากประโยชน์ของการพัฒนาส่วนใหญ่ของประเทศไทยไปตกอยู่กับคนส่วนน้อยในสังคม พร้อมทั้งทรงขอให้ทุกคน "ตั้งจิตอธิษฐาน ตั้งปณิธาน ในทางนี้ เพื่อจะให้เมืองไทยอยู่แบบพอยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด"

แต่เมื่อทิศทางการพัฒนาประเทศมิได้เปลี่ยนไปในทางที่มีพระราชประสงค์ พระองค์จึงยังคงทรงงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ซึ่งเป้าหมายสุดท้ายในการที่จะสร้าง "ความพอยู่พอกิน" ให้กับประชาชนชาวไทยทุกคน โดยมีวิธีดำเนินการที่สรุปได้จากพระราชดำรัสปีต่อๆมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ ที่แสดงให้เห็นในเรื่องต่างๆ คือหนึ่งการปรับปรุงสภาพทางกายภาพของพื้นดินทุกแห่งในประเทศไทยที่เป็นปัญหา เพื่อที่จะทำให้ประเทศไทยเป็น "สุวรรณภูมิ" คือมีพื้นที่ดินอุดมสมบูรณ์ ไม่ว่าพื้นที่ดังกล่าวแต่เดิมจะเป็นที่ดอน แห้งแล้ง มีปัญหาดินเค็ม ดินดาล ดินเปรี้ยว หรือเป็นพื้นที่น้ำท่วมขังและมีสภาพเป็นกรด ในส่วนที่สอง พระองค์ท่านทรงเน้นความสามารถในการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เน้นการประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ ในส่วนที่สาม พระองค์ท่านได้ส่งเสริมให้มีการผลิตที่หลากหลาย (diversification) เพื่อลดความเสี่ยงและช่วยให้เกิดมีกระแสรายได้ (cash-flow)

สม้าเสมอ ในส่วนที่สี่ พระองค์ท่านได้ส่งเสริมให้มีสถาบันหรือองค์กร
ของเกษตรกรเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะเป็นธนาคารข้าว
ธนาคารกระบือ และกลุ่มออมทรัพย์เป็นต้น และส่วนสุดท้าย คือการ
ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตร เช่น แปรรูปน้ำมันดิบ แปรรูปผักและ
ผลไม้ เป็นต้น

ในยุคพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ตั้งแต่ปีพ.ศ.
๒๕๒๓ ถึง ๒๕๒๙ ประเทศประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรง
เป็นครั้งแรกภายหลังจากที่มีแผนพัฒนาประเทศในปีพ.ศ. ๒๕๐๔
เป็นต้นมา ปัญหาดังกล่าวเริ่มจากวิกฤติการณ์ของราคาน้ำมันในโลก
ครั้งที่สอง และมีผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ระหว่างปีพ.ศ.
๒๕๒๓ -๒๕๒๖ ขณะเดียวกันประเทศไทยก็ประสบปัญหาเฉพาะตัว
คือ ในขณะที่นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมที่เน้นการทดแทนการนำเข้า
พบกับภาวะติดตันด้านตลาดภายในประเทศ ประกอบกับภาวะราคา
สินค้าเกษตรทั่วโลกตกต่ำลงอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน อันเป็นผล
ของการปฏิวัติเขียวเริ่มประสบความสำเร็จทั่วโลก ประกอบกับการที่
ประเทศอุตสาหกรรมต่างปกป้องสินค้าเกษตรภายในประเทศของตน
ทำให้มีผลผลิตการเกษตรมากเกินความต้องการของประเทศและนำมา
สู่การทุ่มตลาดต่างประเทศ ประกอบกับประเทศไทยขณะนั้นได้สร้าง
หนี้สินเกินตัว อันเกิดจากการโหมซื้ออาวุธด้วยเงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยสูง
และมีระยะการคืนหนี้ระยะสั้นในยุครัฐบาล ธานินทร์ กรัยวิเชียร

แต่ภายหลังจากประเทศอุตสาหกรรมเริ่มมีการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นต้นมา และพบว่าส่วนหนึ่งที่ประเทศของตนที่มีปัญหาขาดดุลการค้ากับประเทศญี่ปุ่นนั้น เพราะค่าเงินเยนของญี่ปุ่นถูกทำให้อ่อนเกินความเป็นจริงในปีพ.ศ. ๒๕๒๘ จึงได้บีบให้ประเทศญี่ปุ่นปล่อยให้ค่าเงินเยนลอยตัว ผลก็คือ เงินเยนมีค่าสูงขึ้นเกือบเท่าตัว เป็นผลทำให้อุตสาหกรรมของญี่ปุ่นต้องย้ายฐานการผลิตจากประเทศของตนในปีพ.ศ. ๒๕๒๙ ทำให้ประเทศที่เป็นคู่แข่งของญี่ปุ่นจะต้องทำตามเพื่อรักษาสมรรถภาพในการแข่งขันกับญี่ปุ่น ประเทศไทยก็ได้รับผลดีจากการลงทุนจากต่างประเทศครั้งนี้ด้วยตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๐ สิ่งก็ตามมาในทันทีก็คือ ราคาที่ดินในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผู้ที่มีอาชีพเกี่ยวข้องกับธุรกิจซื้อขายที่ดิน ตลอดจนผู้ที่มิที่ดินจำหน่ายต่างมีการเปลี่ยนแปลงฐานะทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ขณะที่เศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับที่ดินจะเริ่มชะลอตัวลงในปีพ.ศ. ๒๕๓๔ ได้เกิดมีการยึดอำนาจการปกครองประเทศ โดยพลเอก สุจินดา คราประยูร แต่เมื่อพลั้งประชาชนพร้อมทั้งพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงแก้ไขภาวะวิกฤติเช่นเดียวกับกรณี ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่ทำให้เผด็จการทหารหมดอำนาจไป เศรษฐกิจของประเทศไทยก็ฟื้นตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากการขยายตัวของการส่งออก ซึ่งได้เริ่มขยายตัวก่อนหน้านั้นแล้ว

ดังนั้นในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๐ ถึง ๒๕๓๘ ก่อนที่จะเกิดปัญหาการชะลอตัวของการส่งออกในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ และการประกาศลอยตัวค่าเงินบาทเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งถือได้ว่าประเทศไทยมีปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ ช่วงระยะเวลาดังกล่าวคือปีพ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๓๘ ถือได้ว่าเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวในอัตราที่สูงและต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน

แม้กระนั้นเองเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรินำความคิดเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” ออกเผยแพร่ โดยที่เนื้อแท้ของ “ทฤษฎีใหม่” นี้ก็คือรูปแบบหนึ่งของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในความหมายของ “ความพอมีพอกิน” ตามที่เคยมีพระบรมราโชวาทตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นทฤษฎีที่เกิดจากประสบการณ์ของพระองค์ท่าน ภายหลังจากที่ได้ทรงลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานก่อนที่จะมีพระบรมราโชวาทในปีพ.ศ. ๒๕๑๗

เป็นที่ทราบกันดีว่า ถึงแม้ประเทศไทยในขณะนั้นจะได้ชื่อว่า เป็นยุคทองของการพัฒนาโดยที่ช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๔ เศรษฐกิจขยายตัวในอัตราเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ ๑๐ เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การพัฒนาของประเทศ แต่ก็มิได้แก้ปัญหาความยากจน

ของชาวนบพเป็นจำนวนมากไปได้ สถานการณ์ที่ซ้ำเติมมากไปกว่านั้นก็คือ เกษตรกรจำนวนมากต้องสูญเสียที่ดิน เนื่องจากต้นทุนของค่าเสียโอกาสจากการใช้ที่ดินเพื่อทำการเกษตรสูงเกินไป (หรือกล่าวอย่างง่ายว่าที่ดินราคาแพงเกินไปนั่นเอง) ขณะเดียวกันปัญหาสังคมในรูปแบบใหม่ คือปัญหาโรคเอดส์ และยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาบ้า ก็เริ่มเป็นปัญหาใหญ่ จึงเป็นการตอกย้ำว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ไม่น่าจะเป็นแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา พระองค์จึงได้นำ “เศรษฐกิจพอเพียง” ในรูปของ “ทฤษฎีใหม่” มาเสนอเพื่อเป็นการย้ำแนวพระราชดำริของพระองค์ที่พระราชทานตั้งแต่ครั้งแรกในปีพ.ศ. ๒๕๑๗ และจากนั้นเป็นต้นมาก็จะทรงย้ำประเด็นนี้ในพระราชดำรัสเป็นประจำทุกปี

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๘ พระองค์ท่านก็ได้ทรงย้ำทฤษฎีใหม่อีกครั้งหนึ่งโดยประยุกต์เข้ากับสภาพปัญหาน้ำท่วมและฝนแล้งในปีนั้น โดยเปรียบเทียบให้เห็นว่าทฤษฎีใหม่จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ เพราะประเทศไทยน้ำจะมีมากเป็นระยะหนึ่ง จนน้ำท่วมทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียไป หลังจากระบายน้ำออกไปด้วยความเหน็ดเหนื่อย และด้วยความสิ้นเปลือง น้ำก็แห้งไม่สามารถเพาะปลูกอะไรได้เลย

การที่ช่วยให้ประชาชนมีแหล่งน้ำในที่ดินของตนเองตามแนวทฤษฎีใหม่ จะช่วยให้ประชาชนมีโอกาสทำการเกษตรให้พอกิน "ถ้าน้ำมีพอดีปีไหนก็สามารถที่จะประกอบกิจการเกษตรหรือปลูกข้าวนาปีได้ ในหน้าแล้งน้ำน้อยก็สามารถใช้น้ำที่กักไว้ในสระเก็บน้ำแต่ละแปลงมาทำการเพาะปลูก แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่ เพราะมีของตัวเอง ทฤษฎีใหม่มีไว้สำหรับป้องกันความขาดแคลน ในยามปกติก็จะทำให้ร่ำรวยขึ้น ในยามมีอุทกภัยก็สามารถจะฟื้นตัวได้ โดยไม่ต้องให้ราชการไปช่วยมากเกินไป ทำให้ประชาชนมีโอกาสพึ่งตัวเองได้ดี"

ดังนั้นถึงแม้ทฤษฎีใหม่คือแนวปฏิบัติที่เกี่ยวกับการทำการเกษตร ที่จะช่วยให้เกษตรกรพึ่งตัวเองได้ และบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรไปได้ในกรณีที่เกิดมีความแปรปรวนทางธรรมชาติ แต่ความหมายของทฤษฎีใหม่ที่ทรงนำมาแสดงในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ก็คือการมีระบบที่ช่วยลดผลกระทบที่รุนแรงของความผันผวนในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ กระแสพระราชดำรัสทฤษฎีใหม่ ในปีพ.ศ. ๒๕๓๘ นอกจากจะเป็นการขยายความจากในปีพ.ศ. ๒๕๓๗ แล้วยังเป็นการเตือน

ผู้บริหารระดับสูงของประเทศและประชาชนทั่วไป ไม่ให้หนึ่งนอนใจหรือ
ประมาทกับภาวะเศรษฐกิจที่มีอัตราการส่งออกเพิ่มขึ้นสูงสุดในปีนั้น

ในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ การส่งออกในภูมิภาคเริ่มชะลอตัวลง
และเริ่มมีสัญญาณของปัญหาเศรษฐกิจแต่ก็ยังไม่เป็นที่ตระหนักกันดี
ในประเทศไทย โดยที่ส่วนใหญ่คิดว่าเป็นปัญหาชั่วคราวและโอกาสที่
ปัญหาดังกล่าวจะหมดไปยังคงมี ในปีนั้นพระองค์รับสั่งว่า

"เดี๋ยวนี้ประเทศไทยก็ยังอยู่ดีพอสมควรใช้คำว่า
"พอสมควร" เพราะเดี๋ยวมีคนเห็นว่า มีคนจน คนเดือดร้อนจำนวนมาก
พอสมควรแต่ใช้คำว่า "พอสมควร" นี้หมายความว่า ตามอัตราภาพ....."

"ที่เป็นห่วงนั้นเพราะ แม้ในเวลา ๒ ปี ที่เป็นปีภาวะนา-
ภิเษก ก็ได้เห็นสิ่งที่ทำให้เห็นได้ว่าประชาชนยังมีความเดือดร้อนมาก
และมีสิ่งที่ควรจะแก้ไขและดำเนินการต่อไปทุกด้าน มีภัยจากธรรมชาติ
กระหน่ำ ภัยธรรมชาตินี้เราคงสามารถที่จะบรรเทาได้หรือแก้ไขได้
เพียงแต่ว่าต้องใช้เวลา "พอมีภัยที่มาจากจิตใจของคน ซึ่งก็แก้ไขได้
เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งนอกกาย
เรา แต่นิสัยใจคอของคนเป็นสิ่งที่อยู่ข้างใน อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่งที่ยาก
ให้จัดการให้มีความเรียบร้อย แต่ก็ไม่หมดหวัง"

ในส่วนที่เน้นนั้นคือทรงเป็นกังวลในเรื่อง ความโลภของคนอันเป็นผลจากการที่เศรษฐกิจขยายตัวรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง นั่นเอง ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าการเน้น "ความพอเพียง" "พอสมควร" "ตามอัตภาพ" นั้น เป็นจุดเน้นของพระองค์มาโดยตลอด จุดเน้นดังกล่าวนั้นแท้ที่จริงมิได้เป็นประเด็นทางศีลธรรม แต่เป็นประเด็นของการลดความเสี่ยงอันเกิดจากสภาพความไม่แน่นอนในทุกด้าน โดยมีสภาพดินฟ้าอากาศเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนสำหรับอาชีพทางการเกษตร ซึ่งเมื่อเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ แล้ว พระองค์ท่านได้ทรงขยายความให้เห็นถึงรูปธรรมของการไม่ประมาณตนของความโลภเห็นแก่ได้ โดยไม่คำนึงถึงผลได้ผลเสียแก่ตนเอง และแก่ผู้อื่นอย่างละเอียด ซึ่งครอบคลุมไปถึงอุตสาหกรรมทำสับประรดกระป๋อง และโรงงานสำหรับแช่แข็งผลผลิตของชาวไร่ ซึ่งพระองค์ท่านทรงเน้นว่าการจะทำโครงการอะไร จะต้องทำด้วย "ความรอบคอบ" และ "อย่าตาโต" เกินไป ประเด็นนี้คือประเด็นที่ทรงแสดงความกังวลเอาไว้แล้วครั้งหนึ่งในปีพ.ศ. ๒๕๓๙ และเมื่อมีปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดที่ประเทศไทยเคยประสบมา จึงมีพระราชดำรัสที่มีการกล่าวอ้างกันอยู่เสมอว่า

“การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อัมชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตนเอง..... ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอ จะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก”

“.....ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้อง อาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถอยู่ได้”

ตามพระราชดำรัสดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่าพระองค์เข้าใจพระทัยว่าสาเหตุของวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยประสบอยู่นั้นเนื่องจากประเทศไทยได้ดำเนินเศรษฐกิจเป็นแบบที่พระองค์ทรงเรียกว่า “เศรษฐกิจแบบค้าขาย” พร้อมทั้งให้คำนิยามเป็นภาษาอังกฤษว่า “Trade Economy” พระองค์ท่านจึงทรงเห็นว่า ถ้าสามารถจะเปลี่ยนไปทำให้กลับเป็น เศรษฐกิจแบบพอเพียง โดยพระองค์ทรงใช้คำภาษาอังกฤษว่า “Self Sufficient Economy” ซึ่งก็ได้เน้นว่าอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด

ประเด็นที่มีการถกเถียงกันในระหว่างนักเศรษฐศาสตร์ ในกรณีนี้คือคำว่า “Self Sufficient” ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ส่วนใหญ่เข้าใจว่ามีความหมายเหมือนกับคำว่า Autarky ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายว่าประเทศควรจะมีผลิตทุกอย่างที่มีความต้องการภายในประเทศเอง และไม่พึ่งพาการนำเข้า โดยเกรงต่อไปว่าจะมีผู้พยายาม ตีความเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไปปกป้องการนำเข้าสินค้าเกษตรบางชนิดที่ต่างประเทศผลิตได้ในต้นทุนที่ต่ำกว่า จะทำให้ต้นทุนการผลิตภายในประเทศสูงและแข่งขันไม่ได้ และบางท่านก็จับประเด็นเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Security) และชี้ให้เห็นว่าการไม่ค้าขายไม่จำเป็นจะต้องมีปัญหาความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจเสมอไป เพราะการค้าเปิดทางให้มีโอกาสเลือกมากขึ้น มีผู้ยกตัวอย่างประเทศสิงคโปร์ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจเปิด แต่ก็มีผลกระทบจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจน้อยกว่า ส่วนหนึ่งก็อาจจะเป็นเพราะมีโอกาสเลือกมากขึ้น

ในขณะที่มีนักเศรษฐศาสตร์บางท่านยืนยันว่าที่พระองค์ทรงใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่เรียกว่า Self - Sufficient Economy นั้นถูกแล้ว เพราะถ้าหากดูคำว่า Self- Sufficiency จากพจนานุกรมของ Webster ซึ่งให้ความหมายว่า “สามารถบรรลุเป้าหมายหรือสำเร็จวัตถุประสงค์ได้ด้วยตนเองโดยไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากคนอื่น

หรือจากภายนอก” พร้อมทั้งอ้างพระราชดำรัสที่ให้ความหมายว่า “ให้พอมีพอใช้อยู่ได้ด้วยตัวเอง ให้ยืนบนขาตัวเองได้ คือยืนได้ โดยไม่หกล้ม ไม่ต้องขอยืมขาคนอื่นเขามา”

แต่ถ้าหากศึกษาจากพระราชดำรัสตามที่ได้อ้างไว้แล้ว พระองค์พระราชทานความหมาย Self-Sufficient Economy ตามความหมายทางภาษาอังกฤษทุกประการ จากที่พระองค์มีพระราชประสงค์ให้มีการเปลี่ยนกลับเป็นเศรษฐกิจพอเพียงสักเศษหนึ่งส่วนสี่ ซึ่งหมายความว่าถ้าหากในขณะนั้นประเทศไทยเป็น Trade Economy ทั้งหมด ก็ขอให้ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๗๕ และขอให้มีส่วนที่เป็น Self-Sufficient Economy เพียงร้อยละ ๒๕ ในส่วนนี้ก็ได้หมายความว่า ไม่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน แต่ขอให้มีความสามารถที่จะพึ่งตัวเองได้ในระดับพื้นที่ โดยทรงกล่าวถึงระดับหมู่บ้านหรือในอำเภอ ส่วนสาเหตุสำคัญที่ต้องทำเช่นนั้นก็เพราะ “ค่าขนส่ง” ซึ่งถ้าหากจะพิจารณาความหมายที่แท้จริง คือต้นทุนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยน (Transaction cost) ซึ่งก็มีค่าขนส่งเป็นต้นทุนส่วนหนึ่งด้วย กล่าวคือถ้าหากต้นทุนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนสูงกว่าประโยชน์ที่ได้จากการเพิ่มประสิทธิภาพ อันเกิดจากการแบ่งงานกันทำ การลดต้นทุนที่เกิดจากการแลกเปลี่ยน ย่อมดีกว่าการผลิตเพื่อการซื้อขายจากภายนอก และพระองค์ทรงเห็น

ว่าประเทศไทยมี **เงื่อนไข** และ **ศักยภาพ** ที่จะทำเช่นนั้นได้ ซึ่งต่างกับประเทศสิงคโปร์ที่ไม่มีเงื่อนไขเช่นเดียวกับประเทศไทย และอาจจะไม่มีศักยภาพที่จะทำเช่นนั้นด้วย ถ้าอธิบายให้ชัดเจนได้เช่นนั้น ประเด็นนี้จึงน่าจะชัดเจนเพียงพอสำหรับนักเศรษฐศาสตร์ทุกคน แต่ถึงแม้จะทรงย້าย่างนั้นแล้วยังมีผู้ไม่เข้าใจ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๑ พระองค์จึงทรงมีพระราชดำรัสอีกว่า “มีผู้ที่ควรจะรู้ เพราะว่าได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนามาเวลาช้านาน มาพูดและบอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ดีมากแล้ว..... นั้นหมายความว่าในพื้นที่ประเทศไทยทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ..... ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่า **เศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่** แต่เป็น**เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ** ที่ต้องพูดเพราะว่าหนักใจ แม้แต่คนที่เป็นดอกเตอร์ก็ไม่เข้าใจ”

พร้อมทั้งได้ทรงย้ำการอธิบายความหมายของคำว่า “พอเพียง” เพิ่มเติมดังนี้คำว่า **พอเพียง** อีกอย่าง คำว่าพอเพียงมีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้ของตัวเอง มีความหมายว่า “**พอมีพอกิน.....**” เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่า เราควรปฏิบัติให้พอมีพอกิน **พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง**”

พร้อมกันนั้นพระองค์ทรงอธิบายต่อไปว่า "คำว่า พอเพียงมีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตัวเอง หรือความสามารถในการยืนบนขาของตัวเอง เพราะความพอเพียง หมายถึงการที่มีความพอ คือมีความโลภน้อย เมื่อโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อาจจะเป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าไม่ต้องเบียดเบียนคนอื่น พร้อมกันนั้นพระองค์ก็สรุปในที่ที่สุดว่า "ความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล"

ถ้าหากได้มีโอกาสติดตามกระแสพระราชดำรัส มาโดยตลอด ประกอบกับการวิเคราะห์บริบททาง สังคม การเมือง และเศรษฐกิจในประเทศไทยในขณะที่มีพระบรมราโชวาทหรือกระแสพระราชดำรัส ย่อมเป็นที่ชัดเจนว่าพระองค์ทรงไม่เห็นด้วยกับแนวทางการพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยไม่พิจารณาพื้นฐานที่จะช่วยให้คนส่วนใหญ่ของประเทศ มีพื้นฐานที่มั่นคง หรือที่พระองค์ทรงเรียกว่า "พอมีพอกิน" ก่อน ตั้งแต่ในช่วงกลางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๓ คือ พ.ศ.๒๕๑๗ และยิ่งในช่วงต่อมาที่เศรษฐกิจของประเทศขยายตัว

ในอัตราที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๙ เป็นช่วงที่พระองค์ทรงเห็นว่ามีควมโลภ หรือตาโตเกิดขึ้น และมีการเบียดเบียนให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน เป็นภัยที่มาจากจิตใจของคน ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่า สาเหตุหลักมาจากที่ประเทศไทยพยายามจะเป็น Trade Economy ทั้งหมด พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะเห็นว่ามี การเพิ่มส่วนที่พระองค์ทรงเรียกว่าเป็น Self - Sufficient Economy เศษหนึ่งส่วนสี่ก็น่าจะพอ โดยเน้นความพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือโดยสรุปก็คือ ความพอประมาณและความมีเหตุผล

๓. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์หรืออยู่เหนือเศรษฐศาสตร์

จากกระแสพระราชดำรัส เศรษฐกิจพอเพียงตามที่ได้อธิบายมาข้างต้นแล้ว นักเศรษฐศาสตร์ที่มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจากการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์” ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์ ขึ้น ๒ ครั้ง คือครั้งแรก เมื่อวันที่

๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมเซ็นทรัล แกรนด์ พลาซา และครั้งที่สองเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมมารวย การ์เด็น อาจจะสรุปได้ว่ามีความเห็นในพิสัยต่างกันที่หลากหลาย เริ่มจากฝ่ายที่เห็นว่าอยู่เหนือแนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่สอนกันอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ทั่วโลกในปัจจุบัน กับอีกขั้วหนึ่งเห็นว่าสามารถประยุกต์เข้ากับแนวคิดเศรษฐศาสตร์ ปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ภาพชัดเจน จะแยกเป็นสี่กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่อธิบายว่าเหนือแนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ กลุ่มที่อยู่ตรงกลางและกลุ่มที่อธิบายว่าสอดคล้องเป็นอย่างดีกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก และกลุ่มที่มีความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อื่นๆ โดยที่นักเศรษฐศาสตร์แต่ละคนอาจจะมีความเห็นรวมมากกว่าหนึ่งกลุ่มก็ได้ แต่ที่นำมาแยกเป็นกลุ่มความคิดสี่กลุ่มเพื่อความสะดวกในการจำแนกเพื่อความชัดเจนแก่ผู้อ่าน โดยไม่เน้นแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์ท่านใดท่านหนึ่งโดยเฉพาะ

(๑) กลุ่มที่อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์ มีความเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงการลดความอยากลงมาสู่ระดับที่พึงตนเองได้พอเพียง เป็นสิ่งเดียวกับภูมิปัญญาไทย และเป็นการประยุกต์ศาสนาเข้ามาในระบบเศรษฐกิจ

ซึ่งเป็นเรื่องจิตวิญญาณของคนในประเทศ กับเรื่องภูมิปัญญาของคนในประเทศ เป็นทุนทางสังคมของประเทศซึ่งจะต้องรู้จักใช้ เพราะมีผลสำคัญต่อพื้นฐานและทิศทางการพัฒนาประเทศ เป็นทิศทางที่ใช้หลักพุทธศาสนามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศ นั่นคือการเน้นการพึ่งตนเอง ต้องการลดความอยากมาสู่ในระดับที่พึ่งตนเองได้ ตรงนั้นเรียกว่าพอดี เป็นความแข็งแรงเพราะไม่ต้องพึ่งผู้อื่น และจะเริ่มรู้สึกว่ามีเหลือ คือเหลือเวลา เหลือความรู้ เหลือปัญญา เหลือความเมตตา เหลือความเอื้อเฟื้อ เหลือทุน เมื่อพบว่าเหลือ ก็จะเริ่มมีความสามารถในการให้ และเมื่อสามารถให้ได้ก็จะพบความสุข

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่เน้นการพึ่งตนเอง เป็นเรื่องของเศรษฐกิจชุมชน เป็นเรื่องเศรษฐกิจของคนส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งอยู่แบบชุมชน ไม่ได้อยู่แบบปัจเจกชน ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ของปัจเจกชนนั้น มิได้มีเฉพาะมิติที่เป็นความสัมพันธ์กับตลาดเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์ต่อครอบครัวและชุมชนในมิติอื่นๆ ของการวิเคราะห์จากเศรษฐกิจระบบตลาดแต่เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะในสังคมไทยชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของไทยมาช้านาน เป็นรากฐานของชีวิตและสังคมของประเทศชาติ ดังนั้นถ้าจะทำความเข้าใจ

เข้าใจกับเศรษฐกิจพอเพียง นักเศรษฐศาสตร์จะต้องหันเหความสนใจจากระบบทุนและการศึกษาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ในบริบทของตะวันตก ซึ่งเน้นปัจเจกชนมาสนใจระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นแบบชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของไทย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องของความพอดี ซึ่งเป็นเรื่องของแนวคิดและปรัชญาที่อยู่เหนือวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะโยงไปถึงศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาพุทธ อย่างที่ E.F. Schumacher เขียนในหนังสือที่ชื่อว่า Small Is Beautiful หรือพุทธเศรษฐศาสตร์ กล่าวคือ เศรษฐกิจพอเพียงไม่น่าจะมีความหมายเหมือนจุดดุลยภาพ (Equilibrium) ในวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่หมายถึงว่าจะทำอย่างไรจึงจะทำให้คนมีเหตุผลในลักษณะที่มีความพอดี แต่ก็เชื่อว่ามาตรการทางเศรษฐศาสตร์และนโยบายทางเศรษฐศาสตร์สามารถควบคุมความโลภและกิเลสของคนได้

แต่ถ้าหากจะโยงเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่สิ่งที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักคุ้นเคย เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Economic Security) เศรษฐกิจพอเพียงนี้น่าจะนำไปสู่เป้าหมายของการสร้าง

ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ เหมือนเช่นในกรณีของเศรษฐกิจ การเกษตรที่ประเทศส่วนมากเน้นความมั่นคงทางอาหาร ถึงแม้ว่าจะ มีต้นทุนในการผลิตสูง เพื่อรักษาการจ้างงาน และภาคเกษตรของตน เอาไว้ เพราะในบางครั้งเมื่อมีเหตุการณ์ไม่ปกติ เช่น สงคราม หรือ เกิดภาวะขาดแคลนทั่วโลก ถึงแม้จะมีเงินก็หาซื้ออาหารไม่ได้ ดังนั้น การสร้างความมั่นคงทางอาหาร หรือในกรณีเศรษฐกิจพอเพียงนี้ เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีความจำเป็นจะต้องทำให้เกิดมีขึ้นเป็นสำคัญ เพื่อช่วยลดความเสี่ยง หรือความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว

(๒) กลุ่มที่มีความคิดตรงกลาง มีความเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบที่สำคัญสามส่วน คือ ความพอดี ความเสี่ยง และการพึ่งตนเอง โดยที่องค์ประกอบทั้งหมดเกี่ยวข้อง กันทั้งสามส่วน จะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดมิได้ ความพอดีที่กล่าวถึงนี้ อาจจะใกล้เคียงกับความหมายดุลยภาพ (Equilibrium) ในทางเศรษฐศาสตร์ แต่เน้นดุลยภาพที่มีความเป็นพลวัต คือมีการปรับตัวตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเหมาะสมของแต่ละบุคคลหรือกลุ่ม ของบุคคล ในส่วนที่เกี่ยวกับความเสี่ยง คือการสร้างภูมิคุ้มกันหรือการ ลดความเสี่ยง คือให้ปลอดภัยจากความแปรผันมากที่สุด มีลักษณะ

ที่ยั่งยืน (Sustainability) ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า จะต้องการความปลอดภัยมากน้อยเพียงใด ดังนั้นความพอดีในอีกความหมายหนึ่ง ก็คือการกระจายไม่ให้เกิดความเสี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสี่ยงที่ไม่สามารถควบคุมได้ ดังนั้นการลดความเสี่ยงประเภทดังกล่าว จึงต้องพยายามกระจายความเสี่ยงหรือสร้างภูมิคุ้มกัน และอีกวิธีหนึ่งที่จะลดความเสี่ยงก็คือการพึ่งตนเอง ก็คือพยายามเพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนต่างๆ ในส่วนที่แต่ละคนสามารถควบคุมได้ด้วยตัวเอง ให้มากที่สุด เพราะถ้าหากยังสามารถพึ่งตนเองได้มากเท่าใด ปัจจัยที่อยู่นอกเหนือการควบคุมของตนเองยิ่งลดลงซึ่งจะส่งผลทำให้ความเสี่ยงลดลงด้วย ส่วนองค์ประกอบของการพึ่งตนเองนั้นประกอบด้วย **สติ** **ความรู้** และ**ความเพียร** องค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยลดความเสี่ยงได้มาก แต่การพึ่งตนเองไม่ได้หมายความว่าไม่ควรจะพึ่งคนอื่น แต่ควรจะมีการพึ่งพากันในชุมชนซึ่งช่วยให้สร้างพลัง และที่ต้องหลีกเลี่ยงคือการเอาเปรียบ ดังนั้นสิ่งที่กำกับความพอดี คือ ความเสี่ยง และสิ่งที่กำกับความเสี่ยง คือ การพึ่งตนเอง

อีกทัศนะหนึ่งเห็นว่า ความพอเพียง มีความหมายใกล้เคียงกับความยั่งยืน (Sustainability) มาก สิ่งต่างกับเศรษฐศาสตร์

กระแสหลักก็คือ เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก สมมติให้ทุกคนมีเหตุมีผล และแต่ละคนจะมีเป้าประสงค์ (Objective) และฟังก์ชันของอรรถประโยชน์ (Utility Function) แต่เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ ทำให้จะต้องสร้างคำถามกับเป้าประสงค์ดังกล่าว เพราะก่อนภาวะวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ คนไทยเป็นจำนวนมากมีพฤติกรรมที่ชอบจะเสี่ยง (Risk Lover) สูง ซึ่งมีสาเหตุจากนโยบายรัฐบาลที่ประกันความเสี่ยง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในเรื่องนี้ จึงเน้นให้แต่ละคนพยายามที่จะลดความเสี่ยง ขณะเดียวกันปัญหาที่เกิดขึ้นบางครั้งผู้ที่ตัดสินใจเสี่ยงนั้นมิได้มีผลกระทบต่อตัวเอง หรือถึงมี ก็อาจจะน้อย แต่กลับไปสร้างผลกระทบให้กับผู้คนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นคำถามที่ควรจะมีคำตอบที่ชัดเจน คือ จะทำอย่างไรที่จะให้การตัดสินใจเสี่ยงของบุคคลผู้นั้น โดยที่ตัวเขาเองจะต้องได้รับผลสะท้อนจากต้นทุนทางสังคมด้วย ในส่วนที่เกี่ยวกับความยั่งยืน มีองค์ประกอบที่สำคัญคือดุลยภาพของระบบนิเวศน์ และกระจายความเสี่ยง ลดการพึ่งพิงรายได้ที่เป็นตัวเงิน เนื่องจากมีต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) สูงเกินไป ซึ่งไม่ขัดแย้งกับเหตุผลในทางเศรษฐศาสตร์ถ้านำเอาต้นทุนในการแลกเปลี่ยนเข้ามาพิจารณาประกอบด้วย อย่างไรก็ตามข้อเสนอดังกล่าวของพระองค์ มีกลุ่มคนหรือพื้นที่ที่เป็นเป้าหมายแน่นอน มิใช่เป็นข้อเสนอที่ควรจะไปปฏิบัติทั่วประเทศ

อีกทัศนะหนึ่งของแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มนี้ก็คือ ความพยายามที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพโดยรวมดีที่สุด (Optimal Global Efficiency) เพราะถ้าหากพิจารณาเฉพาะเศรษฐกิจในระบบตลาดแต่เพียงอย่างเดียว และเน้นประสิทธิภาพของระบบตลาด (Market Efficiency) นั้น ก็อาจจะเป็นจุดเน้นได้ แต่ข้อเท็จจริงก็คือระบบตลาดนั้นมีต้นทุนเช่นกัน นั่นคือ ต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) นอกจากนั้นสนามแข่งขันอาจจะไม่เหมาะสมหรือไม่ไ้ระดับสำหรับทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีอำนาจในการต่อรองต่ำ ซึ่งจะทำให้ต้นทุนการแลกเปลี่ยนของบุคคลเหล่านี้สูงเกินไป ดังนั้น ในส่วนที่ไม่สามารถพึงประสิทธิภาพของระบบตลาดได้ หรือไม่สามารพพึ่งเศรษฐกิจระบบตลาด (Trade Economy) ทางเลือกจึงต้องเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง

(๓) กลุ่มที่อธิบายว่าสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ (Budget Constraint) อีกแนวคิดหนึ่งของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น คือ แนวทางในการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) โดยมีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุล ทั้งนี้ เพราะจะต้องคำนึงถึงการแลกเปลี่ยนกับประสิทธิภาพ นั่นก็คือ ถ้าหาก

ไม่เพียงภายนอกมากนักก็สามารถลดความเสี่ยงได้มาก แต่ก็เสียโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์ในแง่ของประสิทธิภาพที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากการที่แต่ละฝ่ายเน้นความชำนาญเฉพาะอย่าง แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน หรืออาจจะเปรียบเทียบระหว่างการบริโภคและการลงทุน การที่เกิดมีรายได้แล้วเอาไปบริโภค ความเสี่ยงก็จะไม่มีและทรัพย์สินก็จะไม่ออกเงย แต่ถ้าหากต้องการให้ทรัพย์สินออกเงยด้วยการไปลงทุนความเสี่ยงก็ย่อมตามมา นอกจากนั้นการไม่ติดต่อดำขายก็มีได้หมายความว่าไม่มีความเสี่ยงเกิดขึ้น เพราะการค้าขายเปิดโอกาสให้มีความเลือกมากขึ้นและสามารถลดความเสี่ยงลงได้เช่นกัน ถ้าหากการพึ่งตนเองมีความหมายในแง่ความสามารถในการควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้ ถึงแม้จะติดต่อดำขายกับต่างประเทศ หรือใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศ ก็ขึ้นอยู่กับว่าสามารถควบคุมกลไกที่ทำงานของตลาดหรือเทคโนโลยีเหล่านั้นได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้นการค้ากับต่างประเทศ หรือการใช้เทคโนโลยีจากต่างประเทศไม่ได้หมายถึงการสูญเสียการควบคุมโดยอัตโนมัติ หากแต่ขึ้นอยู่กับกฎกติกาที่ตกลงกันได้

อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เน้นการให้น้ำหนักกับเสถียรภาพ ความค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการเสี่ยง ปัญหาที่สำคัญในประเด็นนี้ คือความสามารถในการประเมินความเสี่ยง ซึ่ง

เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการบริหารความเสี่ยงในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีข้อมูลมากมาย จะช่วยให้การเสี่ยงแล้วเกิดความผิดพลาดทำได้ยากมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะนักเก็งกำไรจะเข้ามาเก็งกำไรจากความผิดพลาดของผู้ที่ชอบเสี่ยงมากเกินไป ระบบดังกล่าวจะช่วยให้จะต้องมีความแม่นยำในความคิดเพิ่มมากขึ้นโดยปริยาย

อย่างไรก็ดี พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เน้นการให้น้ำหนักแก่ความเสี่ยงทางด้านล่าง (Downside Risk) เนื่องจากทางด้านล่างนั้น โดยธรรมชาติมีขีดความสามารถที่จะเผชิญกับความเสียหายต่ำ หรือมี Risk Margin ต่ำนั่นเอง ซึ่งระบบดังกล่าวจะช่วยให้กลุ่มที่มีอำนาจต่อรองต่ำ มีขีดความสามารถที่จะเผชิญกับความเสียหายต่ำ สามารถรับแรงกระแทก (Shock Resistance) ทำให้ระบบมีเสถียรภาพ

อีกทัศนะหนึ่งชี้ให้เห็นว่า เศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เน้นให้เปิดทางเลือก คือ เลือกกว่าจะทำอะไรได้ดีที่สุดในภาพรวม ไม่จำเป็นต้องทำเองทั้งหมด ดังนั้นสิ่งที่ป็นข้อตกลงโดยไม่มีข้อยกเว้นในทางเศรษฐศาสตร์ก็คือ ทฤษฎีว่าด้วยการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ แต่ถึงแม้จะยอมรับทฤษฎีดังกล่าว สิ่งหนึ่งที่เป็นต้องต้องมีด้วย คือความ

จำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Necessity) ซึ่งเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ และเพื่อที่จะให้เกิดความมั่นคงนั้นมีความจำเป็นหรือไม่ที่จะต้องทำเองทั้งหมด ซึ่งพระองค์เห็นว่าเพียงหนึ่งในสี่ก็พอ ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่ดีที่สุด (Optimality) ประเด็นสำคัญคือทำอย่างไรถึงจะทำให้เกิดดุลยภาพสูงสุด ในสภาพการผลิตที่จะช่วยรักษาความมั่นคงในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเอาไว้ให้ได้

(๔) ความคิดที่เป็นประโยชน์อื่นๆ เศรษฐกิจพอเพียงนั้น ความจริงควรจะพิจารณาในฐานะข้อคิดที่จะดำเนินชีวิต และดำเนินการพัฒนาประเทศ ว่าควรจะเป็นไปในทิศทางใดจึงจะเกิดความ เป็นปึกแผ่น เพื่อให้ประเทศไทยมีความเป็นอยู่บนพื้นฐานที่ควรจะได้รับตามศักยภาพของประชาชนและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ซึ่งจะต้องพิจารณาตั้งแต่ ระดับครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขของทั้งประเทศ และระดับชุมชนที่ครอบครัวอาศัยอยู่ ไปจนถึงระดับประเทศ เป็นการวิเคราะห์ภาพเศรษฐกิจมหภาค ที่พิจารณาจากภาพเศรษฐกิจในระดับจุลภาค

จะเห็นได้ว่าความแตกต่างของการให้ความหมาย เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ต่างกันระหว่าง

สองกลุ่ม คือ กลุ่มที่อธิบายว่าเหนือแนวคิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ คือ กลุ่มที่ใช้ความหมายที่พระองค์ทรงอธิบายไว้ว่า **พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น** ส่วนกลุ่มที่อธิบายว่าสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้น จะใช้คำจำกัดความที่สั้นกว่า คือ **พอประมาณ และมีเหตุผล** และเหตุผลที่สำคัญก็คือการบริหารความเสี่ยง (Risk Management) เพื่อให้เกิดสถานการณ์ที่ดีที่สุด (Optimality)

๔. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิด ปรัชญา หรือ วิธีปฏิบัติ

ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณา เพราะมีนักเศรษฐศาสตร์ที่เข้าร่วมประชุมจำนวนไม่น้อย แสดงความเห็นว่างบพอเพียงน่าจะเป็นแนวคิดหรือปรัชญา ด้วยเหตุผลตามคำอธิบายของท่านเหล่านี้ ที่อธิบายว่า เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่อิงอยู่กับพุทธศาสนา จึงน่าจะเป็นแนวคิดหรือปรัชญา ส่วนอีกเหตุผลหนึ่งนั้น เกิดจากรูปธรรมของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่อิงอยู่กับทฤษฎีใหม่ในขั้นที่ ๑ ซึ่งเน้นการทำการเกษตรของเกษตรกรรายย่อยให้สามารถพึ่งตนเองได้ แต่เนื่องจากความคิดดังกล่าวสามารถนำไปประยุกต์กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกชนิดได้

ทั้งนี้เพราะในพระราชดำรัส ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ ก็มีตัวอย่างมากมาย ซึ่งแสดงถึงบุคคลที่จ่ายเงินเกินตัวและผู้ที่สามารถพึ่งตัวเองได้ในที่สุด รวมทั้งตัวอย่างของผู้ประกอบอุตสาหกรรมที่หวังผลกำไรสูง โดยเสี่ยงสร้างโรงงานผลิตขนาดใหญ่ ทั้ง ๆ ที่วัตถุดิบในท้องถิ่นมีไม่พอเพียง หรือผู้ประกอบการผลิตที่มุ่งเน้นกำไร โดยไม่คิดที่จะช่วยให้เกษตรกรที่ผลิตวัตถุดิบป้อนโรงงานของตนให้สามารถอยู่ได้ ในลักษณะที่เน้นผลประโยชน์ร่วมกันได้ในระยะยาว และต้องประสบการขาดแคลนวัตถุดิบและเลิกกิจการไปในที่สุด ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเป็นหลักการ หรือแนวคิดที่จะนำไปใช้กับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้เกือบทุกแขนง แต่ต้องประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

แต่มีส่วนหนึ่งวิเคราะห์ว่าเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะมิใช่เป็นแนวคิดหรือปรัชญาเท่านั้น แต่น่าจะเป็นวิถีคิดที่ผ่านการปฏิบัติจริงมาแล้ว จึงมิใช่เป็นแค่เพียงแนวคิดหรือปรัชญาเท่านั้น โดยได้ชี้ให้เห็นว่าการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มโดยการลงมือปฏิบัติมิได้เริ่มจากการนำความรู้ หรือนำทฤษฎีมาจากภายนอก แต่เริ่มจากที่พระองค์ทรงห่วงใยพสกนิกร และมีพระราชประสงค์ที่จะช่วยให้พสกนิกรมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งต้องมีการลองผิดลองถูกมาก่อน ซึ่งอาจจะยืนยันได้จากบันทึกส่วนพระองค์เมื่อเจริญพระชนมายุ ๑๘ พรรษาว่า “เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนในยุโรป

ข้าพเจ้าไม่เคยทราบเกี่ยวกับประเทศของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าข้าพเจ้าเกี่ยวกับประเทศของข้าพเจ้าอย่างไร แต่ข้าพเจ้าก็เรียนรู้ที่จะรักประชาชนของข้าพเจ้า เมื่อได้ติดต่อกับเขาและพบว่ามีความรักอันมีค่ายิ่ง ข้าพเจ้ารู้ว่าที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้ก็คือ “ได้อยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า” ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงเริ่มจากพื้นฐานความเป็นจริงของสังคมไทย และมีจินตนาการว่าจะทำให้คนไทยและสังคมไทยอยู่รอดได้อย่างไร จึงเน้นการเริ่มต้นจากพื้นฐานผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งเริ่มจากหลักคิดที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนไทย ครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดการพัฒนาประเทศที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการในช่วงแรกของการพัฒนา ก่อนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๘ ดังนั้นความคิดเหล่านี้ จึงได้มาจากการเชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริง ไม่ว่าจะเป็นกรณีบุกเบิกเรื่องเกษตรผสมผสานที่ห้วยทราย ซึ่งในช่วงแรกนักวิชาการกระทรวงเกษตรไม่เห็นด้วย เพราะต้องการเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากกว่า นอกจากนั้นยังได้โยงเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก

ด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่เพียงแค่ปรัชญาในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล แต่เป็นเรื่องของกลุ่มหรือคณะบุคคล

และมีใช้เรื่องการทำมาหากินเล็ก ๆ น้อย ๆ ในระดับครอบครัว แต่เป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ ถึงขนาดที่เรียกได้ว่า เป็นวิถีการผลิต (Mode Of Production) ที่เชื่อมโยงไปถึง ศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของตัวเอง

โดยสรุปในประเด็นนี้ก็คือ มีผู้เชื่อทั้งในส่วนที่เป็นแนวคิดและปรัชญาในการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคล และอาจจะเป็นแนวคิดหรือปรัชญาในการพัฒนาประเทศด้วย แต่มีผู้เชื่อด้วยเช่นกันว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีใช้แนวคิด เท่านั้น ทั้งนี้เพราะเป็นความคิดที่ผ่านการปฏิบัติและได้ผลที่พิสูจน์ได้จริงมาในระดับหนึ่งแล้ว แต่เป็นการเริ่มจากจุลภาคเพื่อจะนำไปสู่ข้อสรุปในระดับมหภาค ซึ่งเป็นจุดที่ทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกัน และที่มีความเห็นร่วมกันอีกก็คือถ้าจะให้ เป็นแนวคิดหรือทฤษฎีที่จะทำการพัฒนาในระดับมหภาค คงจะต้องมีการคิดให้ชัดเจนยิ่งกว่านี้ ควรที่จะนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายของประเทศ และสามารถนำมาปฏิบัติได้จริง ซึ่งจะต้องผ่านการวิจัยและค้นคว้าอย่างจริงจังอีกระดับหนึ่ง

๕. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงควรมีการพัฒนาเป็นเศรษฐศาสตร์

แนวใหม่หรือไม่

ถ้าหากจะพิจารณาจากการวิเคราะห์ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในข้อ (๓) ที่อธิบายในหัวข้อที่แล้ว จะเห็นได้ชัดว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมาเป็นเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ เพราะเนื้อหาหลักของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ก็มุ่งเน้นที่จะเสนอให้ผู้ผลิตหรือผู้บริโภคพยายามเริ่มต้นผลิตหรือบริโภคภายใต้ขอบเขตจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่ตัวเองมีอยู่ไปก่อน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการลดการพึ่งพา เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากความไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักยังเตือนว่าการลดการพึ่งพาตลาด และเพิ่มการพึ่งพาตัวเองมากขึ้นไม่จำเป็นเสมอไปที่จะสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เพราะในความหมายหนึ่งของการลดการพึ่งพาตลาดนั้น คือการลดทางเลือกของโอกาสลงและอาจจะมีผลในการเพิ่มความเสี่ยงก็เป็นได้

ในขณะที่มีอีกส่วนหนึ่งเห็นว่า อาจจะต้องพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ เหตุผลส่วนหนึ่งก็คือการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระยะที่ผ่านมาจนถึงแม้จะทำให้ความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) ลดลง แต่ก็มีผลทำให้เกิดความยากจนสัมพัทธ์ (Relative Poverty) เพิ่มมากขึ้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนในประเทศเพิ่มมากขึ้น ชุมชนในชนบทเป็นจำนวนมากประสบภาวะความล้มสลาย และผลพลอยเสียที่ตามมาก็คือได้สร้างทัศนคติในการพึ่งพา (Attitude Of Dependency) ให้แก่ชาวชนบทเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีโอกาาสสังเกตความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทอย่างใกล้ชิด อันเป็นผลจากการที่พระองค์ได้ทรงงานใกล้ชิดกับพลสภานุการของพระองค์ในชนบท ดังนั้นแทนที่จะเน้นการขยายการผลิตเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการบริโภค พระองค์จึงทรงเห็นว่าน่าจะเปลี่ยนมาเป็นการลดความฟุ่มเฟือย และทำอย่างไรจึงจะทำให้คนไทยครอบครัวและชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ปฏิเสธความฟุ่มเฟือย คือฟุ่มเฟือยได้ตามอัตภาพ เนื่องจากคนส่วนใหญ่ของประเทศมิได้ใช้จ่ายตามอัตภาพ แต่มักจะใช้จ่ายเกินตัว เกินฐานะการหามาได้

โดยปกติ วิชาเศรษฐศาสตร์จะสนใจปัญหาของประเทศในระดับมหภาค และเชื่อว่าการแก้ปัญหาด้วยการปรับโครงสร้างและการจัดการทางสถาบัน แล้วให้คนในสังคมปรับตัวไปตามสถาบันและโครงสร้างที่เปลี่ยนไปจะช่วยให้แก้ปัญหาได้ แต่เนื่องจากพระองค์ทรงเริ่มจากการปฏิบัติจริงกับคน พระองค์ท่านจึงทรงเริ่มจาก คน จาก ครอบครัว และ ชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นวิธีการในการศึกษาและเข้าใจปัญหาเศรษฐศาสตร์แตกต่างไปจากแนวที่เคยเรียนเคยสอนกันมาในสถาบันอุดมศึกษา ปัจจัยที่สำคัญซึ่งไม่ได้รับความสนใจจากนักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักก็คือปัจจัยด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละท้องถิ่นและมีพลัง ถ้าหากสามารถนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ได้ ในกรณีที่ชุมชนมีความเป็นกลุ่มเป็นก้อนและมีวัฒนธรรมของตนเองค่อนข้างจะเหนียวแน่น เมื่อนำปัจจัยวัฒนธรรมเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว ชุมชนและองค์ประกอบของชุมชนก็จะกลายเป็นปัจจัยที่มีพลังในทางเศรษฐกิจเป็นทุนทางสังคมอันสำคัญของชุมชนเอง ดังนั้นพระองค์จึงทรงเน้นชุมชน กลุ่ม และสหกรณ์ ซึ่งในเรื่องนี้จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มขึ้นในส่วนที่ต่างกันระหว่างกลุ่ม องค์กร กับเศรษฐกิจระบบตลาดหรือพิจารณาตลาดในรูปแบบที่แตกต่างไปจากตลาดของการแข่งขันอย่างที่นักเศรษฐศาสตร์มีความคุ้นเคย

ถ้าหากทำความเข้าใจกับเศรษฐกิจในแนวทางนี้ อาจจะต้องมีการเปลี่ยนทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัดเป็นหลัก โดยเน้นกลยุทธ์ในการสร้างความพอเพียงในระดับพื้นที่แต่ละระดับเป็นต้น ซึ่งจะมีผลต่อไปถึงการที่จะต้องมีการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินให้สอดคล้องกันมากยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจจากมุมมองที่เน้น คน ครอบครัว ชุมชน ย่อมแตกต่างจากการวิเคราะห์ปัญหาที่เริ่มจากกระบวนการผลิตและการทำงานตามกลไกตลาด เน้นประสิทธิภาพที่เกิดจากการแบ่งงานกันทำอย่างแนบแน่น แต่ในขณะเดียวกันก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าประเทศไทยจะต้องผูกพันอยู่อย่างใกล้ชิดกับระบบการค้าของโลก ดังนั้นการวิเคราะห์ด้วยมุมมองจากเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิได้ปฏิเสธระบบการค้าของโลก หากแต่ไม่ต้องการที่จะเน้นเรื่องการผลิตเพื่อการค้าเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียว จะต้องมีความสามารถพึ่งตัวเองได้ และมีความสุขด้วย ซึ่งน่าจะพิจารณาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะวิชาเศรษฐศาสตร์แนวใหม่ด้วยหรือไม่

๖. วิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีอยู่แล้วในปัจจุบันจะประยุกต์เข้ากับเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่

เห็นได้ชัดเจนว่าถ้าหากไม่นำจริยธรรมของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นรากของจริยธรรมในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ย่อมสามารถที่จะประยุกต์วิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีอยู่ให้เข้ากับเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี โดยหลักการวิชาเศรษฐศาสตร์จะเน้นที่ประสิทธิภาพ คือ ทำให้ได้มากที่สุดเท่าที่มีข้อจำกัดอยู่ เช่น ได้รับความพอใจสูงสุด (Maximization) จากงบประมาณค่าใช้จ่ายที่มีอยู่ หรือทำให้ได้กำไรสูงสุด ภายใต้ข้อจำกัดด้านต้นทุนและผลผลิตการผลิต หรือให้ได้ต้นทุนต่ำสุด (Cost Minimization) หรือในบางกรณีอาจจะใช้ในสถานการณ์ที่ดีที่สุด (Optimization) ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นประเด็นเดียวคือ ความพอเพียงหรือจุดที่ดีที่สุด (Optimization) คือไม่ต้องการที่จะเน้นให้คนเกิดความโลภ และขณะเดียวกันก็ไม่ต้องการให้เกิดความขาดแคลนจนเกิดเป็นความทุกข์ยาก

แต่จุดที่เป็นประเด็นร่วมกันที่สำคัญของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักกับเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือบริหารความเสี่ยงหรือการ

กระจายความเสี่ยง ซึ่งเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีความเห็นเพิ่มเติมว่า การพึ่งตนเอง โดยการลดการพึ่งพาตลาด หรือการกระจายความเสี่ยง โดยการปลูกพืชหลายชนิด ก็อาจจะไม่เป็นหลักประกันที่ดีในการลดความเสี่ยง ในทางตรงกันข้ามอาจจะพิสูจน์ได้ในบางกรณีว่า การพึ่งการค้าอาจจะช่วยลดความเสี่ยงได้ หรือแทนที่จะกระจายความเสี่ยง ด้วยการปลูกพืชหลายชนิด แต่กระจายความเสี่ยงด้วยการมีรายได้จากหลายแหล่ง ทำให้ลดความจำเป็นของความสลับซับซ้อนจากการปลูกพืชหลายชนิด เนื่องจากอาจจะมีต้นทุนด้านเวลาสูงเกินไป เป็นต้น ดังนั้นหลักของ **ความพอดีและมีเหตุผล** ซึ่งถ้าหากแปลเป็นภาษาเทคนิคที่ใช้ในวิชาเศรษฐศาสตร์คือ Optimization กับ Rationality ก็สามารถใช้วิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักตามปกติได้โดยไม่ขัดแย้ง และสามารถนำไปประยุกต์ได้ในทุกกรณีและทุกภาคของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน ย่อมมีมุมมองที่รอบด้านมากกว่า และช่วยลดความผิดพลาดจากการไปสู่ข้อสรุปที่เร็วเกินไปได้

ในทางตรงข้ามถ้าหากจะนำเอาคุณค่าหรือข้อเท็จจริงบางประการที่อยู่นอกเหนือความเข้าใจของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักมาพิจารณาประกอบด้วยนั้น การใช้เศรษฐศาสตร์กระแสหลักเข้าไป

วิเคราะห์แต่เพียงอย่างเดียวย่อมก่อให้เกิดความจำกัด เนื่องจากพื้นฐานทางความคิดของวิชาที่ได้พัฒนามาอยู่ภายใต้กรอบความคิดที่แคบกว่าก็อาจจะเป็นได้เช่นกัน

๗. เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์เข้ากับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ได้หรือไม่

พระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มมีมาตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ แต่เป็นที่เริ่มเข้าใจกันแพร่หลายมากขึ้นก็เมื่อพระองค์ทรงนำตัวอย่างของทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นรูปธรรมของการจัดการน้ำและการเกษตร ที่สามารถช่วยให้เกษตรกรรายย่อยดำรงชีพอยู่ได้ด้วยตัวเอง ตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมนั้น ผู้บริหารระดับสูงของประเทศตลอดจนนักวิชาการเป็นจำนวนมาก เพิ่งจะมาตระหนักรู้กันอย่างแท้จริงก็ภายหลังจากที่ประเทศไทยต้องตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทยในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ นอกจากนั้น ภาพของเศรษฐกิจพอเพียงในความเข้าใจของผู้บริหารประเทศ และนักวิชาการก็ยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีใหม่ ภาคการ

เกษตร และเศรษฐกิจในชนบทของไทย จึงทำให้เกิดแนวโน้มที่จะเข้าใจว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะใช้ได้ดีก็เฉพาะสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีอำนาจต่อรองในตลาดต่ำ หรือมีต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) สูงเกินไป

อีกทั้งเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายที่มีความเฉพาะเจาะจง คือ พอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ถึงแม้จะนำไปใช้ได้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในทุกกรณี แต่ถ้านำมาประเด็นเรื่องคน ครอบครัว และชุมชน ซึ่งมีใช้จุดเน้นและเป็นปัจจัยที่ไม่เป็นที่คุ้นเคยมากนักของเศรษฐกิจระบบตลาด ทำให้มีแนวโน้มที่จะเข้าใจได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงน่าจะใช้ได้ดีกับการพัฒนาในภาคชนบทของไทย เพราะมีประเด็นในเรื่องวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับคน ครอบครัว และชุมชน อย่างชัดเจน ทำให้กลายเป็นข้อจำกัดที่จะนำไปประยุกต์เข้ากับภาคเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่มีความผูกพันใกล้ชิดกับระบบตลาด เช่น การค้าระหว่างประเทศ การเงินและหลักทรัพย์ ภาคอุตสาหกรรม และบริการโดยทั่วไป

แต่ถ้าหากใช้ความหมายที่กว้างของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณและมีเหตุผล ซึ่งถ้าจะใช้ภาษาเทคนิคทางเศรษฐศาสตร์ก็คือ Optimization Through Proper Risk Management

หรือการทำให้ดีที่สุดโดยมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม ย่อมสามารถประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับภาคเศรษฐกิจทุกสาขาของประเทศได้ เนื่องจากประเด็นหลักก็คือการบริหารความเสี่ยงขั้นต่ำ (Downside Risk Management) แต่ขณะเดียวกันเศรษฐกิจพอเพียงก็เน้นการไม่โลภไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วย ในประเด็นนี้ถ้าหากจะให้เศรษฐกิจพอเพียงทำหน้าที่ในแง่สร้างความยับยั้งชั่งใจให้แก่มนุษย์ที่ยังมีความโลภเพราะถูกรอบำด้วยความไม่รู้หรืออวิชชา โดยไม่รู้จักข่มใจตนเองนั้นคงเป็นไปได้ ซึ่งตรงนี้ถ้าหากจะใช้เศรษฐกิจพอเพียงให้บังเกิดผลอย่างแท้จริงต้องเป็นหน้าที่ของรัฐที่ตั้งกฎกติกาในการสร้างระบบแรงจูงใจ บทลงโทษ หรือมาตรการทางด้านภาษีอากร หรือกล่าวโดยสรุปก็คือ ใช้เครื่องมือทางกฎหมายและเครื่องมือทางการเงินที่รัฐมีอยู่เพื่อให้เกิดความ "พอเพียง" แก่ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ (Economic agent) ก็เป็นสิ่งสมควร ที่สำคัญที่สุดก็คือมาตรการเหล่านี้ทั้งหมดจะต้องเป็นมาตรการที่เปิดเผย และไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้สิทธิในด้านอรรถวินิจัย เพื่อแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Rent seeking) ได้ ซึ่งก็จะเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ตัวอย่างของความล้มเหลวที่ผ่านมาที่เป็นส่วนหนึ่งของวิกฤติทางเศรษฐกิจก็เพราะว่ารัฐเข้าไปประกันการเสี่ยงทางการเงินสูงเกินไปจนเกิดสถานการณ์อันตรายต่อคุณธรรม (Moral Hazard) ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปมีพฤติกรรมในการเสี่ยงสูงเกินไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือระบบได้ส่งเสริมให้คนเกิดความโลภ ดังนั้นเพื่อที่จะแก้ปัญหานี้ รัฐจึงต้องสร้างระบบที่ทำให้คนไม่โลภมากและไม่เอาเปรียบผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับสาขาเศรษฐกิจอื่นๆ ทั้งหมดของไทย โดยหลักการแล้วย่อมมีความเป็นไปได้ แต่จะต้องเริ่มต้นจากความเข้าใจของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ที่จะต้องสร้างกรอบกติกาที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ไม่ให้โลภมากและไม่เอาเปรียบผู้อื่น โดยที่จะต้องมียกกฎกติกาที่โปร่งใสและไม่ต้องอาศัยอหิงญานัยของเจ้าหน้าที่ในประเด็นเหล่านี้ย่อมต้องอาศัยการวิจัยค้นคว้าเพิ่มเติมในรายละเอียดในแต่ละเรื่อง ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคต่างๆ ที่มีความหลากหลายย่อมต้องอาศัยความเข้าใจที่ลึกซึ้งในการวางกรอบกติกาที่จะไม่ก่อผลกระทบในทางลบ

กล่าวโดยสรุปในกรณีนี้ก็คือ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกภาคของเศรษฐกิจ ไม่จำเป็นจะต้อง

จำกัดจำเพาะแต่ภาคการเกษตรหรือภาคชนบท แม้แต่ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นภาคที่สร้างปัญหาให้เศรษฐกิจของไทยก็สามารถประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงได้ โดยใช้หลัก Optimization Through Proper Risk Management แต่จะต้องมีเงื่อนไขประกอบกับกรอบกติกาที่ชัดเจน โดยรัฐ เพื่อลดความโลภและการเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งจะต้องมีการวิจัย ค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างละเอียดในแต่ละกรณี ว่าควรจะเป็นเช่นใดในโอกาสต่อไป และถ้าหากทุกคนในประเทศมีความเห็นร่วมกันว่า ประเด็นนี้เป็นประเด็นเร่งด่วนที่ควรศึกษา ก็ควรที่จะเริ่มลงมือศึกษาค้นคว้ากันตั้งแต่บัดนี้

๘. แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นส่วนหนึ่งในการกำหนดในแผนฯ ๙ ได้หรือไม่

วิกฤติทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ประกอบกับพระราชปณิธานที่แสดงถึงความห่วงใยต่อทิศทางการพัฒนาประเทศของพระองค์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นเหตุผลที่ดีที่ประเทศไทยจะพิจารณานำเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่กำลังจะมีการพิจารณา

กันในเรื่อง ๆ นี้ นั่นก็คือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) โดยจะเห็นได้ชัดจากกรณีที่ได้อภิปรายไปแล้วก็คือ สำหรับภาคเศรษฐกิจในชนบท เริ่มจากเศรษฐกิจในครอบครัว ชุมชน ในระดับอำเภอ และจังหวัดนั้น ได้มีแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวชัดเจนแล้วในระดับหนึ่ง โดยมีคำที่มีความหมายสำคัญคือ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่จำเป็นจะต้องสอดคล้องประสานเป็นเนื้อเดียวกันและจะต้องมีลักษณะที่หลากหลาย ในลักษณะที่มีใช้เป็นพิมพ์เขียว นั่นก็คือมาตรการที่จะกระตุ้นให้ชุมชนได้มีการปรึกษาหารือ คิดค้นหาแนวทางที่จะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนของตนเอง

ประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องพยายามค้นพบความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในระดับต่าง ๆ ด้วยตัวของชุมชนเอง ไม่ว่าจะเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ เพื่อที่จะสามารถผลิตเพื่อสนองความต้องการของชุมชนเองในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับหนึ่ง トラบที่ยังมีความได้เปรียบอันเนื่องมาต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) สูงเกินไป ส่วนในกรณีที่มีความได้เปรียบเหนือกว่าอันเป็นผลจากประสิทธิภาพและการแบ่งงาน ก็ยังควรจะเป็นบทบาทของเศรษฐกิจระบบตลาดในระดับหนึ่ง แต่จะต้องมีการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

สำหรับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ นั้นประเด็นสำคัญอยู่ที่ Optimization Through Proper Risk Management และการที่จะทำให้ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ (Economic Agent) บริหารความเสี่ยงในลักษณะที่เกิดผลดีที่สุดนั้น จะต้องประกอบด้วยความสามารถในการจำกัด ความโลภ (Greed) และความสามารถในการเอาเปรียบผู้อื่นหรือการเบียดเบียนผู้อื่นให้อยู่ภายในขอบเขตที่ควรจะเป็น ประเด็นนี้จะต้องมีงานวิจัยสนับสนุนในกรณีต่างๆ อีกมาก แต่ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๙ จำเป็นต้องสร้างความตระหนักเช่นนี้ให้เกิดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาค้นคว้าและนำมาตรการที่จะจำกัดความโลภและความสามารถเอาเปรียบผู้อื่นให้อยู่ในขอบเขตที่สมควรซึ่งจะเป็นผลดีแก่ระบบเศรษฐกิจค้าขาย (Trade Economy) หรือระบบเศรษฐกิจตลาดด้วยเช่นกัน เพราะตลาดจะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและไม่มีต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) ที่สูงเกินไปถ้าผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ (Economic Agent) ถูกควบคุมพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาในการสร้างต้นทุนให้กับตลาดโดยไม่จำเป็น หรือสร้างความด้อยประสิทธิภาพให้กับระบบตลาด (อีกทั้งเป็นการละเมิดจรรยาบรรณทางศีลธรรม – Ethical Code) ได้ด้วย

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเห็นได้ชัดว่า โดยหลักการไม่มีประเด็นที่จะต้องสงสัยเลยว่า ควรจะนำเศรษฐกิจพอเพียงไปกำหนดใช้ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) หรือไม่ ประเด็นที่จะต้องพิจารณาที่สำคัญจึงมีเพียงประเด็นเดียวก็คือ จะรวมเข้าไยอย่างไรจึงจะไม่เป็นการบิดเบือนพระราชประสงค์ในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และจะบรรจุเข้าไปในแผนอย่างไร จึงจะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๙. ประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณาประกอบหรือนำไปศึกษาต่อ

ถึงแม้ในการสังเคราะห์งานชิ้นนี้จะชี้ประเด็นค่อนข้างจะขัดต่อคำถามที่ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดเศรษฐศาสตร์หรือแนวคิดที่อยู่เหนือเศรษฐศาสตร์ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่าจะใช้คำนิยามเศรษฐกิจแบบพอเพียงในความหมายใดมาประยุกต์ใช้ ถ้าหากเอาแนวคิดที่มีธรรมในพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงก็จะอยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่ไม่อยู่เหนือเศรษฐศาสตร์เพราะสามารถอธิบายได้ดีด้วย “พุทธเศรษฐศาสตร์” ซึ่ง

จะมีการอธิบายต่อไปในภายหลัง แต่ถ้าหากจะทำความเข้าใจที่ย่อคือ ความ“พอประมาณ” และ “ความมีเหตุผล” ก็อาจจะอธิบายด้วยเศรษฐศาสตร์กระแสหลักได้ ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

ประเด็นที่ควรจะนำมาพิจารณาประกอบหรือนำไปศึกษาต่อนั้นก็คือนำเอาแนวคิดตามพระราชดำรัสดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลดีแก่ระบบเศรษฐกิจทั้งหมดของประเทศไทยได้อย่างไร ตัวอย่างเช่นในกรณีของภาคชนบท นอกจากจะเน้นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวพระราชดำรัสทฤษฎีใหม่แล้ว มีปัญหาว่าในพื้นที่ที่สภาพภูมิศาสตร์ไม่เหมาะสม หรือฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนไม่เอื้อที่จะสามารถใช้ทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ได้ จะมีหนทางดัดแปลงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับบุคคลเหล่านี้ได้อย่างไร

นอกจากนั้นเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่นั้นจะสามารถดำเนินไปได้ด้วยดีภายใต้สถานการณ์ที่“ชุมชน” มีความเข้มแข็ง นั่นก็คือ ชันแรกชุมชนมีศักยภาพหรือขีดความสามารถที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ปัญหาที่ตามมาก็คือทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนจากศักยภาพที่มีอยู่ ให้กลายเป็นขีดความสามารถที่แท้จริงของชุมชน ขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาประเด็นใน

เรื่องความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ การมีการร่วมมือกันหรือรวมตัวกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมอันมีผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ก็จะต้องคำนึงถึงรูปแบบที่เป็นทางการขององค์การปกครองท้องถิ่นที่มีอยู่ในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล สุขาภิบาล ซึ่งจะเปลี่ยนเป็นเทศบาลทั้งหมด ตั้งแต่เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนครเมืองพัทยา และกรุงเทพมหานคร ตลอดจนองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นต้น จะจัดความสัมพันธ์อย่างไร ระหว่างประชาสังคม (Civil society) ในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ให้ประสานสอดคล้องกับรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ และสร้างเงื่อนไขให้เกิดมีเศรษฐกิจพอเพียงในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น หรือลดสัดส่วนของระบบเศรษฐกิจตลาดในกรณีที่มีต้นทุนการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) สูงเกินไป จนเกิดภาวะที่ตลาดไม่สามารถทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ปัญหาที่ต้องทำการศึกษาต่อไปก็คือ นอกจากจะช่วยให้ชุมชนในชนบทมีความสามารถในการพึ่งตัวเองได้ตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว จะมีวิธีการจัดการแก้ปัญหาชุมชนที่ยากจนในเมืองได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่บุคคลเหล่านี้ไม่มีญาติมิตรหรือพื้นที่ทำกินในชนบทอีกต่อไป จะมีวิธีการประยุกต์พระราชดำริ

เศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคน
กลุ่มนี้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นในเมืองใหญ่ๆ ได้อย่างไร
การส่งเสริมให้มีการประกอบการธุรกิจชุมชน หรือธุรกรรมทาง
เศรษฐกิจขนาดกลาง และขนาดย่อมตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจ
พอเพียงแก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเป็นไปได้หรือไม่อย่างไร

นอกจากเศรษฐกิจในภาคชนบทและเศรษฐกิจภาค
เมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ยากจนในเมืองแล้ว ประเด็นที่มีความ
สำคัญมากที่สุดและมีได้มีการกล่าวถึงโดยตรงมากนักในพระราชดำรัส
เศรษฐกิจพอเพียง นั่นก็คือทำอย่างไรจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมี
ภูมิคุ้มกันความเสี่ยงและความไม่มีเสถียรภาพ จากการไหลเข้าออก
ของเงินทุนระหว่างประเทศอย่างรวดเร็วโดยไม่ปิดกั้นหรือทำลาย
โอกาสหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นส่วนหนึ่งของระบบ
เศรษฐกิจเสรี ในยุคที่โลกถูกย่นย่อให้เล็กลงเนื่องจากการปฏิวัติของ
เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร ในประเด็นนี้จำเป็นจะต้องมีการศึกษาเพิ่ม
เติมในการที่จะประยุกต์พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับการ
ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคอุตสาหกรรมของประเทศ ที่นอก
เหนือจากอุตสาหกรรมแปรรูปที่ได้จากผลผลิตภาคการเกษตรหรือ
ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

นอกจากภาคอุตสาหกรรมแล้ว ภาคบริการที่ประกอบด้วยภาคบริการส่วนบุคคล (Personal Services) อันได้แก่บริการการศึกษา บริการสุขภาพอนามัย บริการด้านการบันเทิง พักผ่อนหย่อนใจ และการท่องเที่ยว อีกส่วนที่มีความสำคัญมากและเป็นภาคที่อาจจะสร้างปัญหาให้กับระบบเศรษฐกิจทั้งประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาคือ ภาคบริการทางการเงิน การธนาคาร และอสังหาริมทรัพย์ โดยที่ภาคเศรษฐกิจดังกล่าวมักจะทำหน้าที่ตอบสนองการขยายตัวของธุรกรรมทางการเงินได้ดีเป็นพิเศษ ภายหลังจากภาคเศรษฐกิจที่แท้จริง (Real Economic Sector) ถึงจุดอิ่มตัวแล้ว อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ (Bubble Economy) ที่ผ่านมา ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญก็คือ ทำอย่างไรจึงสามารถควบคุมพฤติกรรมความเสี่ยงในการแสวงหากำไร หรือถ้าหากใช้ภาษาของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การควบคุมความโลภให้อยู่ภายในขอบเขตจำกัด เมื่อการลงทุนในภาคธุรกิจที่แท้จริงถึงจุดอิ่มตัว ทั้งนี้เพราะบทบาทที่สำคัญของภาคธุรกิจการเงินนั้นมีเพียงอย่างเดียว นั่นคือการช่วยให้ภาคเศรษฐกิจที่แท้จริงขยายตัวภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากรสถานะแวดล้อม และเทคโนโลยีที่มีอยู่เต็มขีดความสามารถ แต่หลังจากนั้นถ้าหากภาคธุรกิจการเงินจะขยายตัวต่อไปด้วยแรงเฉื่อยภายใน

ตัวเอง ย่อมจะต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจฟองสบู่ดังที่ได้กล่าว
ไปแล้ว กรณีนี้จำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรการที่จะลดแรงจูงใจที่ทำให้มี
การตัดสินใจเสี่ยงเกินความเพียงพอ หรือเกินความพอดี

อีกภาคหนึ่งซึ่งนักเศรษฐศาสตร์จำเป็นจะต้องให้ความสำคัญ
สำคัญในการที่จะนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้บังเกิด
ผลได้อย่างแท้จริง โดยที่ยังไม่มีการศึกษาในเรื่องเหล่านี้มากนัก
นั่นก็คือ ในภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้า
ระหว่างประเทศ การลงทุนระหว่างประเทศ ซึ่งคงจะต้องมีการตั้งคำถาม
ต่อไปว่า ควรจะมีการจัดการกับปัญหาเหล่านี้อย่างไร มีวิธีการอย่างไร
ที่จะเข้าไปแทรกแซงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในความสามารถของ
การแข่งขัน อันจะบังเกิดเป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย หรือทำอย่างไรจะช่วยให้
การลงทุนระหว่างประเทศก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ลงทุนและผู้รับการลงทุน
มากที่สุด โดยมีผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่ายน้อยที่สุด ประเด็น
ทั้งหมดนี้ล้วนแต่เป็นประเด็นใหญ่ ซึ่งต้องการการศึกษาการเข้าใจใน
แต่ละเรื่องแต่ละประเด็นอย่างถี่ถ้วน และถ้าเมื่อเริ่มมีการดำเนินการ
เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแล้ว จะต้องมีผลกระทบถึงการปรับเปลี่ยน
โครงสร้างทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญของประเทศในที่สุด

สิ่งซึ่งต้องพึงระวังอย่างเป็นพิเศษ ซึ่งจะส่งผลในการขัดพระราชประสงค์ของพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่ง ถ้าหากจะมีความพยายามทำให้พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นสูตรสำเร็จ และพยายามนำมาประยุกต์ใช้เหมือนกันทั่วประเทศ เพราะนั่นจะเป็นการทำลายพระราชดำริอย่างแยบยลที่สุด เนื่องจากประวัติศาสตร์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วในระยะเวลา ๑๕๐ ปี ที่ผ่านมานับตั้งแต่ประเทศไทยเปิดประเทศให้กับโลกตะวันตกอย่างจริงจัง ยังไม่มีบทเรียนใดที่ชี้ให้เห็นว่ามีสูตรสำเร็จที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศได้ ถึงแม้ในระยะเวลาที่ผ่านมาไม่นานนี้จะมีบุคคลจำนวนหนึ่งพยายามจะนำเอาแนวคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์มาใช้ในประเทศไทยในลักษณะสูตรสำเร็จก็ตาม เช่นเดียวกันกับผู้ที่พยายามจะประยุกต์สูตรสำเร็จของระบบเศรษฐกิจเสรีใหม่ (Neo – Liberalism) ที่จะประยุกต์ใช้กับประเทศไทย จนส่งผลให้เกิดผลวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา ดังนั้นพระราชดำริและพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่สูตรสำเร็จ ซึ่งไม่ใช่ทั้งเศรษฐกิจสังคมนิยมหรือสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ และก็ไม่ใช่เศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ แต่เป็นแนวคิดทางเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของวัฒนธรรมไทย ที่มีพุทธศาสนาเป็นรากของวัฒนธรรมดังกล่าวซึ่งไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ชอบ

ที่ทุกคนจะสามารถเข้าถึงได้ด้วย “ปัญญา” ดังนั้น “ปัญญา” จึงเป็นจุดเน้นที่สำคัญซึ่งตรงข้ามกับ “สูตรสำเร็จ” ที่ไม่ต้องการหรือไม่อาศัย “ปัญญา”

ดังนั้นถึงแม้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะได้วางแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเอาไว้ในระดับหนึ่งสำหรับภาคการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเกษตรกรรายย่อยให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติตามแนวพระราชดำริได้กับแนวคิดการพัฒนาในภาคชนบทของไทย แต่ก็ยังมีภาคเศรษฐกิจอื่นๆ อีกมากที่จะต้องทำความเข้าใจกับพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง และนำไปประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเพียงก้าวแรกที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้เศรษฐกิจของประเทศไทยได้ในอนาคต และช่วยทำให้เศรษฐกิจของประเทศก้าวเดินต่อไปบนเส้นทางแห่งความพอเพียงในความหมายของความพอสมควรหรือความพอประมาณและมีเหตุผล ส่วนวิธีการที่นำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลจริงในทางปฏิบัติแก่ภาคเศรษฐกิจเหล่านั้น จำเป็นจะต้องมีการศึกษาให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ยิ่งอีกมาก

งานสังเคราะห์ความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์ต่อเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวครั้งนี้ ได้จากการถอดแบบบันทึกเสียงการเสวนาทางวิชาการเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์” สองครั้งคือครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมเซ็นทรัลแกรนด์ฟลาคา และอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมมารวยการ์เด็น การสังเคราะห์นี้มีได้ลำดับตามความเห็นของผู้ที่ออกความเห็น แต่พยายามให้มีความต่อเนื่องของเนื้อหาที่จะนำเสนอเป็นสำคัญ เริ่มจากการอธิบายเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของสังคมไทยในช่วงระยะเวลาต่างๆ นับตั้งแต่มีพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ทั้งนี้เพราะการเข้าใจกับบริบทของสังคมไทยในช่วงระยะเวลาต่างๆ มีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพระบรมราโชวาทและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องจากพระราชดำริของพระองค์ จะสะท้อนการวิเคราะห์ปัญหาของสังคมไทยตามความเห็นของพระองค์ พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการ

แก้ปัญหาเหล่านั้น “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงเป็นปฏิกิริยาของพระองค์
ที่ทรงมีต่อแนวทางการพัฒนาประเทศที่เน้นการขยายตัวของภาค
เศรษฐกิจเป็นหลัก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๑
จนถึงกลางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ ๓ ซึ่งปรากฏช่อง
ว่างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างชัดเจน เปิดโอกาสให้มีการนำ
ประเด็นเรื่องความเป็นธรรมในสังคมตลอดจนแนวคิดเศรษฐกิจสังคม
นิยมที่ควรเข้ามาสู่การอภิปรายในสังคมไทย

เศรษฐกิจพอเพียงในขณะนั้นจึงเป็นข้อเสนอที่เน้น
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศก่อนการ
พัฒนาในระดับสูงขึ้นไป แต่หลังจากเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม พ.ศ.
๒๕๑๖ นำไปสู่การต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างสังคม
นิยมกับเสรีนิยมและการต่อสู้ทางความคิดระหว่างอำนาจนิยมกับ
ประชาธิปไตย จนนำไปสู่การพ่ายแพ้ทางการเมืองและการทหารของ
พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ภายในปีพ.ศ. ๒๕๒๕ พร้อมกับ
ปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ อันเป็นผลจากการขึ้นราคาน้ำมันครั้งที่สอง
ของกลุ่มประเทศโอเปค ระหว่างปีพ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ แต่หลังจาก
ปีพ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมาเศรษฐกิจของไทยเริ่มฟื้นตัว ซึ่งมีสาเหตุ
สำคัญส่วนหนึ่งจากการไหลเข้าของทุนจากต่างประเทศ อันเป็นผลจาก

การที่ญี่ปุ่นถูกบังคับให้ปล่อยค่าเงินเยนลอยตัว หรือที่เรียกว่าข้อตกลง
พลาซา (Plaza Accords) เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๒๘

หลังจากนั้นเป็นต้นมาเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ถึง
ช่วงที่มีการขยายตัวสูงสุด คือเกินร้อยละ ๑๐ ติดต่อกัน ๓ ปี ระหว่างปี
พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๓๓ ซึ่งเป็นยุคที่สังคมไทยโดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่มี
โอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองเริ่มมีพฤติกรรมการบริโภคที่
เน้นความหรูหราและฟุ้งเฟ้อ ขณะที่คนในชนบทส่วนใหญ่ของประเทศ
ยังมีปัญหายากจนพึ่งตนเองไม่ได้ การล่มสลายของสถาบันครอบครัว
และชุมชนในชนบท ภายหลังจากที่ได้ทดลองปฏิบัติตามแนวความคิด
“ทฤษฎีใหม่” เป็นระยะเวลากว่า ๒๐ ปี ตามแนวทาง “เศรษฐกิจพอเพียง”
ที่ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทตั้งแต่ปีพ.ศ. ๒๕๑๗ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีกระแสพระราชดำรัสเรื่อง “ทฤษฎีใหม่”
ในฐานะที่เป็นภาคปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมของ “เศรษฐกิจพอเพียง”
มาเผยแพร่แก่ผู้บริหารประเทศระดับสูงและพลกนิกรของพระองค์
 และได้พระราชทานอย่างต่อเนื่องเหมือนเป็นการย้ำเตือนว่าเศรษฐกิจ
พอเพียงที่ประเทศไทยกำลังนิยมยินดีกันระหว่างช่วงปีพ.ศ. ๒๕๓๖-
๒๕๓๙ นั้น เป็นสิ่งที่ไม่จริงยั่งยืนและก่อให้เกิดผลเสียแก่ประชาชน

เป็นจำนวนมาก เพราะความโลภเห็นแก่ตัว และการเอาเปรียบของคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งพระราชทานว่า “เป็นภัยที่มาจากจิตใจคน ซึ่งแก้ได้เหมือนกัน แต่ยากกว่าภัยธรรมชาติ”

กระแสพระราชดำรัสดังกล่าวก็ยังมีได้รับการสนองตอบด้วยดีนัก จนกระทั่งเกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจ ในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ทำให้นักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปเริ่มตระหนักถึงความสำคัญต่อกระแสพระราชดำรัสของพระองค์ แม้กระนั้นก็ยังมีความสับสนและไม่เข้าใจ เนื่องจากคุ้นเคยกับความคิดที่ใช้ในตะวันตกที่อธิบายคำว่า Self - Sufficient Economy ในความหมายเช่นเดียวกับการปิดประเทศ ไม่ค้าขายกับใคร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์จะให้เพิ่มสัดส่วนเศรษฐกิจพอเพียง จากที่พระองค์ทรงเห็นว่าไม่มีเลย เนื่องจากประเทศเน้นการผลิตเพื่อการค้าทั้งหมดมาเป็นการผลิตเพื่อการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ตัวเองส่วนหนึ่ง อันเป็นความหมายที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง และถึงแม้จะเริ่มมีความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่บางส่วนก็ไปยึดพื้นที่การเกษตร แทนที่จะยึดสัดส่วนของกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเศรษฐกิจค้าขายและเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเหตุให้พระองค์ต้องมาย้ำความเข้าใจใหม่ในปีพ.ศ.

๒๕๔๑ โดยอธิบายในสองความหมายคือ ความพอประมาณ ซึ่งตรง
ไม่โลกอย่างมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือความหมายที่
นักเศรษฐศาสตร์โดยทั่วไปอาจจะเข้าใจได้ง่ายขึ้น คือความพอ
ประมาณและความมีเหตุผล

จากพระราชดำรัสดังกล่าวเปิดโอกาสให้นักเศรษฐศาสตร์
พยายามตีความหมายโดยแบ่งความคิดนักเศรษฐศาสตร์ออกเป็น ๔
กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่ง เข้าใจว่าเป็นเรื่องของภูมิปัญญาไทยเป็นการประยุกต์
ศาสนาเข้าในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตวิญญาณของคนใน
ประเทศ จึงเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือเศรษฐศาสตร์ กลุ่มที่สอง
อธิบายว่าเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะองค์ประกอบที่สำคัญสามส่วนคือ
ความพอดี ซึ่งมีความหมายคล้ายๆ กับดุลยภาพ (Equilibrium) ในวิชา
เศรษฐศาสตร์ การลดความเสี่ยงและการพึ่งตนเองโดยที่ความพอดีถูก
กำกับด้วยความเสี่ยงและการลดความเสี่ยงขึ้นอยู่กับความสามารถใน
การพึ่งตนเอง กลุ่มที่สาม อธิบายว่าสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์
กระแสหลัก นั่นคือการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ข้อจำกัด
ของรายได้ (Budget constraint) อีกทั้งเป็นการบริหารความเสี่ยง (Risk
Management) ที่มีการกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุลซึ่งจะต้องคำนึง
ถึงการแลกเปลี่ยนและประสิทธิภาพ โดยเศรษฐกิจพอเพียงให้น้ำหนัก

แก่ความเสี่ยงด้านล่าง (Downside risk) เพื่อให้สามารถรับแรงกระแทก (Shock Resistance) ทำให้ระบบมีเสถียรภาพ ภายใต้หลักการที่ว่า ด้วยการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) และ กลุ่มที่สี่ อธิบายว่าเป็นแนวการพัฒนาที่เน้นจากล่างขึ้นบน คือเน้นที่ ความพอเพียงของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมในวงกว้าง ตลอดจนถึงระดับประเทศ

ทั้งหมดนี้อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า สำหรับสองกลุ่ม แรกนั้นใช้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงที่แปลว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก และต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ส่วนกลุ่มที่สามนั้นยึด ความหมายพอประมาณและมีเหตุผล ซึ่งไม่ว่าจะตีความหมายอย่างไร เศรษฐกิจพอเพียงนั้นมิใช่เป็นเพียงแนวคิดหรือปรัชญา แต่เป็นข้อสรุป ที่ได้จากการปฏิบัติจริง และมีใช่เป็นเพียงเป็นปรัชญาในการดำเนิน ชีวิตของปัจเจกบุคคล แต่น่าจะเป็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศ ที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นวิถีการผลิตของประเทศ และถ้าหากเชื่อตาม ความคิดนี้ อาจจะต้องพัฒนาความคิดนี้ขึ้นไปสู่แนวทางใหม่ของการ พัฒนาประเทศ ที่ลดทัศนคติของการพึ่งพาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ ชาวนชนบท เน้นวิธีการที่จะทำให้คนไทย ครอบครัว และชุมชนมี ความเข้มแข็งเป็นการวิเคราะห์เศรษฐกิจจากเบื้องล่างขึ้นมาสู่นโยบาย มหภาค แทนการศึกษานโยบายระดับมหภาคแล้วนำไปสู่การปฏิบัติใน เบื้องล่าง ซึ่งมักจะไม่เกิดผลตามที่คาดไว้

คำถามที่ว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ที่มีอยู่ในปัจจุบันจะนำมาประยุกต์เข้ากับเศรษฐกิจพอเพียงได้หรือไม่ ขึ้นกับว่าจะนำเอาจริยธรรมของพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากของจริยธรรมในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาพิจารณาประกอบหรือไม่ ถ้าตัดจริยธรรมดังกล่าวออกไปคือความไม่โลภ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อธิบายเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายของความพอประมาณและมีเหตุผล ย่อมสามารถอธิบายเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดีโดยเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก แต่เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงที่มีรูปธรรมที่ชัดเจนจากผลการทดลองปฏิบัติตามแนวทฤษฎีใหม่ใช้กับภาคการเกษตรและเศรษฐกิจชนบทเป็นส่วนใหญ่ จึงมีคำถามตามมาว่า เศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถประยุกต์ใช้กับภาคเศรษฐกิจอื่นๆ ของประเทศได้หรือไม่

ถ้าหากจะอธิบายความหมายว่า เป็นความพยายามทำให้ได้ผลดีที่สุด โดยการบริหารความเสี่ยงอย่างเหมาะสม (Optimization Through Proper Risk Management) และเป็นการบริหารความเสี่ยงขั้นต่ำ (Downside Risk Management) ย่อมเห็นได้ชัดว่าสามารถนำความคิดดังกล่าวไปประยุกต์ได้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกสาขา แต่ขณะเดียวกันในขณะที่มนุษย์ยังมีความโลภเพราะถูกรอบำงำด้วยความไม่รู้ ย่อมต้องมีมาตรการเพื่อให้การบริหารความเสี่ยง

ดำเนินไปโดยเกิดผลดีมากที่สุด ซึ่งอาจจะต้องมีกติกาบทลงโทษ มาตรการที่เป็นแรงจูงใจและมาตรการด้านภาษีอากร ทั้งหมดจะต้อง เป็นกฎกติกาที่โปร่งใส เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้ดุลยพินิจ ในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้แก่ตนเองได้ ในกรณีเช่นนี้ย่อม สามารถนำความคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทาง เศรษฐกิจทุกแขนงของประเทศได้ แต่จำเป็นจะต้องมีการศึกษาวิจัย เพิ่มเติม เพื่อที่จะสามารถเข้าใจความจริงทุกอย่างโดยไม่บิดเบือน ผิดเพี้ยน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้จริง

เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ดังกล่าว จึงเป็นการสมควร อย่างยิ่งที่จะพิจารณาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะเป็นส่วนที่สำคัญใน การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) ประเด็นที่ควรจะพิจารณาเพื่อประกอบในการศึกษา ต่อไปนั้นก็คือ ถึงแม้พระองค์ท่านจะเริ่มวางแนวทางปฏิบัติในภาคการ เกษตรและภาคชนบทแล้วก็ตาม แต่ยังมีประเด็นที่จะต้องศึกษาวิจัย อีกมาก เป็นต้นว่าความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน พร้อมกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจในชนบท ความสัมพันธ์ระหว่างประชา สังคม (Civil Society) ในระดับต่างๆ กับการบริหารส่วนท้องถิ่น รวมทั้งระบบธรรมาภิบาล (Good Governance) ของการบริหารทุกระดับ

ของประเทศ นอกจากนั้นจะต้องศึกษาหารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ ทั้งการบริการส่วนบุคคลและการบริการทางด้านการเงินทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ผ่านมา นอกจากนั้นยังจะต้องศึกษาถึงรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในภาคการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศด้วย ทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นใหญ่ และไม่ควรมองหา “สูตรสำเร็จ” ซึ่งเป็นต้นเหตุของความล้มเหลวมาทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ยุคการต่อสู้ทางความคิดสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ จนมาถึงยุคเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ก่อให้เกิดปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจมาแล้ว

ในทัศนะของผู้สังเคราะห์แท้จริงเศรษฐกิจพอเพียงนั้นก็คือ พุทธเศรษฐศาสตร์ที่เน้นทางสายกลางคือทางที่ไม่ขัดแย้งกับกิเลสและความทุกข์ทรมานซึ่งไม่ช่วยให้เกิดสติปัญญา ในแง่มุมของพุทธเศรษฐศาสตร์ ปัญญาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะจะทำให้มนุษย์สามารถพ้นจากทุกข์ได้ โดยที่กระบวนการสะสมปัญญาไม่สามารถดำเนินไปด้วยตนเองได้อย่างเป็นเอกเทศ แต่จะต้องก้าวไปพร้อมกับศีล และสมาธิ หรือที่รู้จักกันในนามของไตรสิกขา โดยพุทธเศรษฐศาสตร์มุ่งให้คนพ้นจากความทุกข์ และมุ่งให้ระบบเศรษฐกิจของสังคมและของโลกเป็นระบบที่มีการพัฒนาที่ยั่งยืน การผลิตและการ

บริโศกเป็นเพียงส่วนหนึ่งของกระบวนการเจริญทางสติและปัญญา มิได้มีจุดหมายที่จะสิ้นสุดในตัวเองเหมือนคำอธิบายในเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ที่แสวงหาความพึงพอใจสูงสุด อันมีที่มาสำคัญจากการบริโศก ซึ่งความจริงคือสาเหตุของปัญหาเศรษฐกิจที่มนุษยชาติในปัจจุบันกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภจนเกินไป และไม่เบียดเบียนผู้อื่น โดยเนื้อแท้ก็คือ พุทธเศรษฐศาสตร์ที่อธิบายอย่างง่าย เพื่อให้ประชาชนชาวไทยสามารถเข้าใจได้ เนื่องจากส่วนใหญ่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีรากจากพุทธศาสนานั้นเอง

ในที่สุดใคร่ขออัญเชิญพระราชดำรัสบางตอน เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ มาแสดงไว้ในฐานะข้อสรุปของความพยายามในการวิเคราะห์ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยนักเศรษฐศาสตร์ ดังนี้

"บางที่มีพระราชดำริ กว่าจะทำได้ต้องใช้เวลาตั้ง ๑๐ ปี ๒๐ ปี แล้วคนอื่นเขาทำ และบอกว่าเป็นโครงการพระราชดำริ บางทีเราก็ไม่รู้ว่าเป็นพระราชดำริ ไซ้ (เสียงหัวเราะ) ไม่รู้ว่าเป็นพระราชดำริ เขาเอาไปทำ บางทีพูดไปคำเดียวเขาไปทำโครงการตั้งล้านคำ อันนี้บางทีก็ดีบางทีก็ไม่ค่อยดี คือได้ปรารภ ไม่ใช่ตำริ ปรารภบางสิ่งบางอย่าง เขาก็เอาไปทำเลย แล้วบอกว่าเป็นโครงการพระราชดำริ บางทีก็ดีเท่ากับเขาให้ความดีความชอบในความคิดนั้นๆ และโครงการนั้นๆ แต่บางทีโครงการนั้นๆ ก็ไม่ค่อยดีนัก เราก็เลยได้ความดีในโครงการที่ไม่ดีนัก ก็ไม่ค่อยเป็นสิ่งที่น่ายินดีนัก แต่ส่วนใหญ่โครงการพระราชดำริซึ่งเป็นการปฏิบัติของผู้อื่นก็ได้เป็นคุณ เป็นประโยชน์ เลยปลื้มใจว่าคิดไปนิดเดียว เกิดประโยชน์ต่อเนื่องไป ทำให้มีประโยชน์ต่อคนหมู่มาก อันนี้ว่าด้วยโครงการพระราชดำริ"

เอกสารที่ใช้ประกอบการสังเคราะห์

ภาษาไทย

๑. พระบรมราชาบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
๒. พระราชดำรัส พระราชทานแก่ผู้แทนสมาคม องค์การเกี่ยวกับศาสนา ครู นักเรียนโรงเรียนต่างๆ นักศึกษามหาวิทยาลัย ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
๓. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันอาทิตย์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗
๔. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันจันทร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

๕. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวาย
ชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๙
๖. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวาย
ชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันพุธที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๐
๗. พระราชดำรัส พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวาย
ชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย
สวนจิตรลดาฯ พระราชวังดุสิต วันศุกร์ที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑
๘. เอกสารถอดถ้อยบันทึกเสียงการเสวนา "เศรษฐกิจพอเพียงตาม
แนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์" ครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๖
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมเซ็นทรัลแกรนด์ฟลาซา จัดโดย
คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์
๙. เอกสารถอดถ้อยบันทึกเสียงการเสวนา "เศรษฐกิจพอเพียงตาม
แนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์" ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๖
กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ณ โรงแรมมารวยการ์เด็น จัดโดยคณะ
กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์

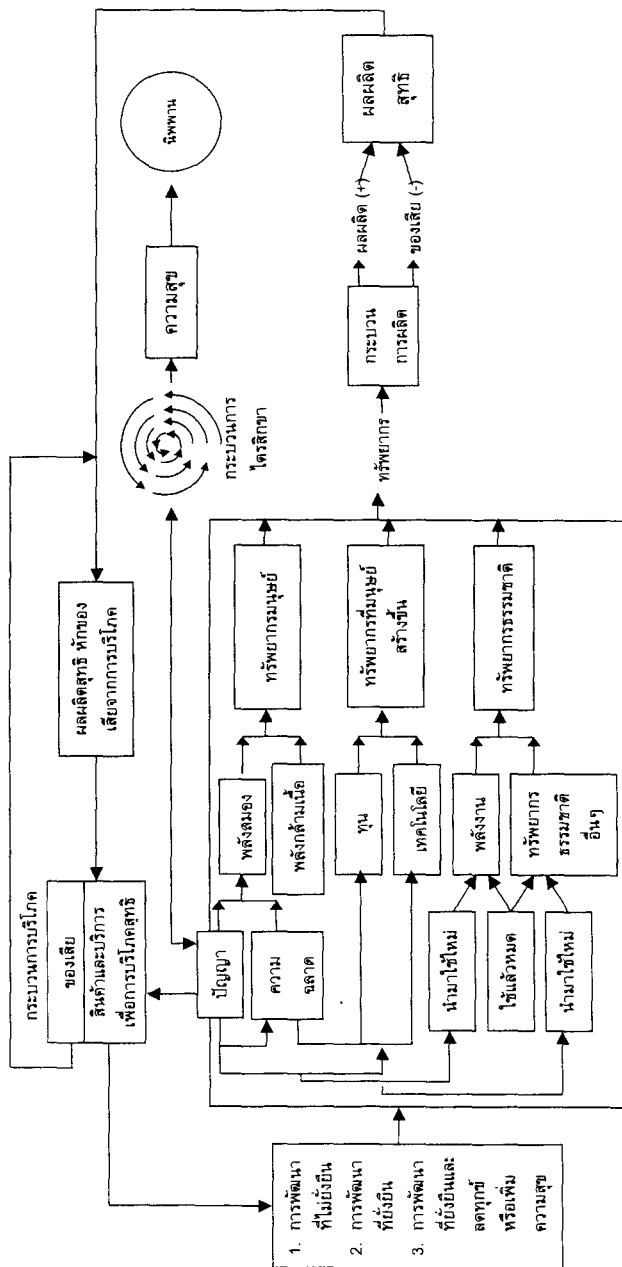
๑๐. อภิชาติ พันธเสน เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา "พุทธเศรษฐศาสตร์ (EC ๗๐๐)" สำหรับนักศึกษาปริญญาโท ภาคภาษาไทย คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

ภาษาอังกฤษ

1. Payutto P.A. (1994), Buddhist Economics : A Middle Way for the Market Place, Bangkok : Buddhamma Foundation, July.
2. Loy David R. (1999), "Buddhism and Poverty" Kyoto Journal No.41 Summer.

ภาคผนวก

ทฤษฎีการผลิตและการบริโภคของพุทธเศรษฐศาสตร์
ภาพรวมการผลิตและการบริโภคเพื่อศึกษาเงื่อนไขในการพัฒนาที่ยั่งยืนและเสริมสร้างความสุข

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน คือสินค้าและบริการเพื่อการบริโภคสุทธิไม่มีเพียงพอต่อการรักษากระบวนการผลิตให้ทำงานต่อไปในอัตราเดิม
2. การพัฒนาที่ยั่งยืนและพอเพียง คือสินค้าและบริการเพื่อการบริโภคสุทธิมีพอต่อการรักษากระบวนการผลิตให้ดำเนินต่อไปในอัตราเดิม
3. การพัฒนาที่ยั่งยืนและลดความทุกข์หรือเพิ่มความสุข คือสินค้าและบริการเพื่อการบริโภคสุทธิ นอกจากจะรักษากระบวนการผลิตให้ดำเนินต่อไปแล้ว ยังมีเหลือช่วยผู้ขาดแคลนปัจจัยสี่และสิ่งมีชีวิตที่เหลือให้พ้นทุกข์เวทนา และใช้ปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นด้วยการปรับปรุงทุนและเทคโนโลยี

สรุปความคิดเห็นจากการเสวนา

“เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์”

ซึ่งจัดโดย คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์

ครั้งที่ ๑ วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

ณ โรงแรมเซ็นทรัลแกรนด์ พลาซา

และครั้งที่ ๒ วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒

ณ โรงแรมมารวยการ์เด็น

กลุ่มที่ ๑ : เศรษฐกิจพอเพียงเป็นความคิดที่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์

◆ ในทางหลักการนั้น ความพอดีเป็นเรื่องของปรัชญา เป็นเรื่องของแนวคิด ซึ่งอยู่เหนือแนวคิดด้านความพอดีในทางเศรษฐศาสตร์ (Beyond Economics) คือมีความโยงโย่ไปถึงเรื่องของพุทธศาสนา ดัง Schumacher กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง Buddhist Economics ว่า "Small Is Beautiful" ส่วนคำว่าความพอดีหรือความสมดุลในทางเศรษฐศาสตร์นั้นมีความหมายคล้ายจะ Maximize ในสิ่งที่ไม่สิ้นสุด เช่นความต้องการที่ไม่มีสิ้นสุด เป็นต้น ซึ่งเหมือนไม่มีความพอดี

◆ การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องพัฒนาจากทุนทางสังคมของประเทศ ซึ่งปัจจัยที่เป็นทุนทางสังคมของประเทศมี ๒ เรื่องสำคัญมาก นั่นคือเรื่องของจิตวิญญาณของคนในประเทศ กับเรื่องของภูมิปัญญาของคนในประเทศ ซึ่งประเด็นก็คือจะพัฒนาทุนทางสังคมดังกล่าวนี้ได้อย่างไร

◆ ฟังตนเอง ฟังอย่างไร ถ้าฟังด้วยการลดความอยากลงมาสู่ระดับที่ฟังตัวเองได้แล้วตรงนั้นเรียกว่าพอดี เพราะเราไม่ฟัง

คนอื่น ตรงนั้นจะพบว่ามีเหลือ เหลือเวลา เหลือความรู้ เหลือปัญญา เหลือความเมตตา เหลือเอื้อเฟื้อ เหลือทุน เหลืออะไรก็เริ่มให้ พอให้ก็พบความสุข เพราะยิ่งให้ยิ่งแข็งแกร่ง ยิ่งให้ก็ไม่ต้องพึ่งคนอื่น ยิ่งให้ยิ่งพึ่งอะไรน้อยลง ตัวเองแข็งแกร่งมากขึ้น มีความสุขมากขึ้น

◆ ศาสนาหรือตัวภูมิปัญญาเดิมสอนให้พึ่งตัวเองด้วยการลดความอยาก และแบ่งปัน แต่เศรษฐกิจเงินหรือเศรษฐศาสตร์การแลกเปลี่ยนนั้นสอนให้พึ่งคนอื่น เพิ่มความอยาก และแย่งชิง

◆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกระบวนการทางการสร้างคน สร้างสังคม และเป็นวิถีคิด

กลุ่มที่ ๒ : เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลาง

◆ กระแสพระราชดำรินี้ในภาษาเศรษฐศาสตร์ก็คือ ต้องการจะให้เกิด Optimal Global Efficiency แต่ในเศรษฐศาสตร์ กระแสหลักที่เราพูดกันนั้น เราพูดแค่ส่วนเดียว คือเราพูดถึงเฉพาะประสิทธิภาพของตลาด (Market Efficiency) คือว่า เมื่อพยายามทำให้ตลาดทำงานอย่างมีประสิทธิภาพแล้วก็จะเกิดประสิทธิภาพทั้งหมด แต่ประเด็นก็คือ สิ่งที่เราลืมกันไปและไม่ตระหนักกันก็คือว่า ตลาด

นั้นมีค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนในการแลกเปลี่ยน (Transaction Cost) ซึ่งในบางกรณีต้นทุนดังกล่าวสูงเกินไปสำหรับผู้ปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ในกรณีที่ต้นทุนการแลกเปลี่ยนสูงเกินไป ทำให้ต้นทุนของเขาสูงก็ ทำให้ไม่มีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นในกรณีของกลุ่มชนที่ประสบ ปัญหาดังกล่าว การดำเนินชีวิตจึงควรจะเน้นในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

◆ แนวทางต่าง ๆ ที่อยู่ในกระแสพระราชดำรัส เป็นเรื่องที่ ชี้ถึงกรอบใหญ่ ๆ ของความมีเหตุมีผลต่าง ๆ ถ้าหากว่าจะเอามา ประยุกต์หรือเทียบเคียงกับเศรษฐศาสตร์ที่เราู้กันแล้ว แนวทางที่มี การระบุถึงในบางตอนของพระราชดำรัส ก็มีเรื่องสำคัญอยู่ ๓ เรื่อง ประเด็นที่ใหญ่ที่สุด คือประเด็นเรื่อง **ความพอดี** ซึ่งความพอดีก็ไป เทียบเคียงได้กับดุลยภาพทางเศรษฐศาสตร์ที่เราู้จักกัน จริง ๆ แล้วเป็นเศรษฐศาสตร์ด้านมหภาค

◆ ประเด็นเรื่อง **“ความเสี่ยง”** นั้นมักมีผู้ใช้คำว่า ภูมิคุ้มกันต่อความผกผันคู่กับความเสี่ยง ซึ่งเป็นเรื่องที่เราู้จักกันอีก ชื่อหนึ่งว่าเป็นความยั่งยืน หรือเทียบกับคำภาษาอังกฤษว่า Sustainability นั่นคือ ให้มีความปลอดภัยจากความผันแปรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เป็นเรื่องของระดับ ว่าเราจะต้องการภูมิคุ้มกันแค่ไหน อย่างไร

◆ วิธีการอันหนึ่งซึ่งน่าจะเหมาะสม นอกจากความพอดี และดูแลความเสี่ยงให้อยู่ในกรอบที่ตัวเองต้องการ ก็คืออาศัย "การพึ่งตัวเอง" การพึ่งตัวเองมีอยู่ในพระราชดำรัสเหมือนกัน เรียกว่า Self - Sufficient ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการดูแลความเสี่ยง

◆ คุณภาพของความพอดีเป็นจุดที่สำคัญจุดหนึ่ง ในการมองเศรษฐกิจระบบย่อย ก็คือมองว่าความพอดีเป็นอย่างไร แต่ในความพอดินั้น สิ่งที่กำลังกับความพอดีก็คือความเสี่ยง

กลุ่มที่ ๓ : เศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์ กระแสหลัก

◆ ในเรื่องของความไม่แน่นอนหรือความไม่สมบูรณ์ของตลาดนั้น เป็นเรื่องของเศรษฐกิจกระแสหลัก เมื่อมีความไม่แน่นอนและมีความบกพร่องของตลาด ก็ต้องมาคิดว่าจะทำอย่างไรที่จะดูแลความบกพร่องเหล่านี้ เพราะฉะนั้นแม้แต่ในเศรษฐกิจกระแสหลักนี้ จริง ๆ แล้วก็ไม่ได้หมายความว่าคนเราจะ Maximize อย่างหลับทูลัทธิ โดยไม่คำนึงถึง Risk ที่มีอยู่ ในอีกประเด็นก็คือว่า ที่ผ่านมาก่อนวิกฤตเศรษฐกิจดูเหมือนว่าเรา Maximize แบบไม่ลืมหูลืมตา แล้วก็ลืมหูลืม

ไปว่ามี Risk อะไรอยู่ พระราชดำรัสของในหลวงก็คือว่า ถ้าจะมองในเศรษฐกิจกระแสหลักและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศนั้น ต้องคำนึงถึงประเด็นเหล่านี้ด้วยว่า ความเสี่ยงตอนเศรษฐกิจขาลง (Downside Risk) เป็นอย่างไร ถ้าเกิดแล้วจะจัดการ (Manage) กันอย่างไร

◆ ข้อสมมติฐานที่ว่าถ้าหากเราเปิดการค้ามากขึ้นหรือเปิดต่อแหลมต่อการค้ามากขึ้น จะมีความเสี่ยงมากขึ้น ข้อสมมติฐานดังกล่าวนี้ยังไม่ทำให้คล้อยตาม (Convince) ได้ แต่จะเสี่ยงมากขึ้น

◆ การที่เราเปิดตัวต่อการค้านั้น ทำให้เรายืดหยุ่นได้มากกว่า แม้ว่าการค้านั้นนำความเสี่ยงมาให้ แต่ในทางกลับกันก็ให้ความยืดหยุ่น (Flexibility) กับเรา

◆ เศรษฐศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่จะบอกให้เราเลือก ว่าเราจะทำอะไรจึงจะดีที่สุด ในภาพรวมเราไม่จำเป็นต้องทำเองทั้งหมด เราอาจจะให้คนอื่นทำ หรือทำเฉพาะส่วนหนึ่งที่เรากำลังแล้วแลกเปลี่ยนกัน ค้าขายกัน ถึงได้มีคำที่เราใช้ในภาษาทางการค้าว่า “ประโยชน์ที่ได้จากการค้า” (Gains from trade)

กลุ่มที่ ๔ : ความคิดที่เป็นประโยชน์อื่น ๆ

◆ สิ่งนี้นักเศรษฐศาสตร์จะไม่ได้สอนกันเลยก็คือเรื่องของคน เราไม่สนใจคน เราเชื่อว่าการทำสถาบัน การปรับโครงสร้างสำคัญกว่าคน แต่พระองค์ท่านเริ่มต้นจากคน จากครอบครัว จากชุมชน ซึ่งหลักคิดแบบนี้เป็นหลักคิดที่แตกต่างจากวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เราเคยชินกัน แต่หลักคิดของพระองค์ท่านมีลักษณะที่เป็นองค์รวม...สิ่งที่เราเรียนมาโดยมากเราจะเน้นเรื่องของปัจเจกบุคคลเป็นส่วนที่สำคัญ แต่แนวคิดของพระองค์ท่านพูดถึงเรื่องของชุมชน พูดถึงเรื่องกลุ่ม พูดถึงเรื่องของสหกรณ์ซึ่งเป็นเรื่องของ ลัทธิการทำกิจกรรมร่วมกัน (Collectivism)

◆ ชุมชนพอเพียงที่พึ่งตัวเองนั้นเป็นพื้นฐานของเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของเรามาช้านาน เป็นรากฐานของชีวิตสังคม ของประเทศชาติ ตรงนี้จะต้องปรับหรือต้องหาทฤษฎีอะไรที่จะให้สอดคล้องกับระบบดังกล่าวนี้ การวิเคราะห์แบบทฤษฎีราคาหรือระบบตลาดในทางเศรษฐศาสตร์นั้น อาจจะทำให้คำตอบเพียงส่วนเดียวกับชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ

◆ เราคงต้องหันเหความสนใจจากระบบทุน และการศึกษาแบบทฤษฎีตามระบบตะวันตก ซึ่งเป็นระบบปัจเจกชน มาสู่การสนใจในระบบแบบชุมชนซึ่งอยู่ในระบบพื้นฐานของประเทศชาติเรา แล้วสร้างทฤษฎีอีกชุดหนึ่งที่จะอธิบายความสัมพันธ์แบบเศรษฐกิจชุมชนขึ้นมาให้ได้ แล้วเศรษฐกิจประเทศอาจจะมี ๒ ส่วนนี้ขนานคู่เคียงกันไป

◆ ทำอย่างไรเราจะนำเอามาได้เฉพาะเทคโนโลยีและระบบตลาดในส่วนที่เหมาะสม โดยที่เรามีปัจจัยหรือความเข้มแข็งในการพึ่งตัวเองที่พอเพียงที่จะสกัดส่วนที่เป็นระบบอาณานิคมออกไปให้ได้

รายนามนักเศรษฐศาสตร์ที่เข้าร่วมการเสวนา

“เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์”

ซึ่งจัดโดย คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์

นายไกรทย์	ไปษยานนท์	นายลือชัย	จุลาสัย
นายโมษิต	ปั้นเปี่ยมวัชรกุล	นายวิฑิต	รัชชดาตะนันท์
นายจักรพงษ์	อุชุปาละนันท์	นายวิศาล	บุปผเวส
นางจงหทัย	อมรพัฒนกุล	นางสาวศรีนิตย์	บุญทอง
นายฉลองภพ	สุสังกร์กาญจน์	นายศุภิช	ศุภชลาสัย
นายฉัตรทิพย์	นาถสุภา	นายศุภวุฒิ	สายเชื้อ
นายชัยวัฒน์	คนจริง	นายสุนทร	อรุณานนท์ชัย
นายทองโรจน์	อ่อนจันทร์	คุณหญิงสุรวัลย์	เสถียรไทย
คุณหญิงนงเยาว์	ชัยเสรี	นายสมชาย	กรสวนสมบัติ
นายนิพนธ์	พั้วพงศกร	นายสมชัย	จิตสุชน
นายนิรุต	ชัยสูตร	นายสังคีต	พิริยรังสรรค์
นายพรชัย	รุจิประภา	นายโสภณ	สุภาพงษ์
นายพิชิต	อัศราทิพย์	นายโสภณ	ทองปาน
นายภาณุพงศ์	นิธิประภา	นายอดิศักดิ์	อิศรางกูร ณ อยุธยา
นายเมธี	ครองแก้ว	นายอภิชัย	พันธเสน
นายยงยุทธ	ແລ້ມວຽງ	นายอัมมาร	สยามวาลา
นางสาวรจิต	มหาวิทยาลัยมหาวชิราลง		

คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาเศรษฐศาสตร์

(๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๕)

นายนิรุต ชัยสูตร	ประธานกรรมการ
นายชัยวัฒน์ คนจริง	รองประธานกรรมการ
นายโกวิทย์ โปษยานนท์	กรรมการ
นายฉัตรทิพย์ นาถสุภา	กรรมการ
คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี	กรรมการ
นายพิชิต อัคราทิตย์	กรรมการ
นายเมธี ครองแก้ว	กรรมการ
นายยงยุทธ แฉล้มวงษ์	กรรมการ
นายลือชัย จุลาสัย	กรรมการ
นายวุฒิชัย จำนงค์	กรรมการ
นายศุภวุฒิ สายเชื้อ	กรรมการ
นายสุนทร อรุณานนท์ชัย	กรรมการ
นายสมชาย กรุสวนสมบัติ	กรรมการ
คุณหญิงสุรวัลย์ เสถียรไทย	กรรมการ
นายภาณุพงศ์ นิธิประภา	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวรจิต มหาวิหกานนท์	ผู้ช่วยเลขานุการ
นางจงหทัย อมรพัฒนกุล	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการจัดทำโครงการเสวนา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับเศรษฐกิจพอเพียง

คุณหญิงสุรวัลย์ เสถียรไทย	ประธานคณะกรรมการ
คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี	ผู้ทำงานและที่ปรึกษา
นายชัยวัฒน์ คนจริง	ผู้ทำงาน
นายสมชาย กรสวนสมบัติ	ผู้ทำงาน
นายยงยุทธ แฉล้มวงษ์	ผู้ทำงาน
นายลือชัย จุลาสัย	ผู้ทำงาน
นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง	ผู้ทำงาน
นางสาวรจิต มหาวิหกานนท์	ผู้ทำงานและเลขานุการ
นางจงหทัย อมรพัฒนกุล	ผู้ทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

สังเคราะห์และเรียบเรียงโดย

นายอภิชัย พันธเสน

คณะผู้จัดทำ

คุณหญิงสุชาวัลย์ เสถียรไทย

นายอภิชัย พันธเสน

นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง

นายสมชาย กรุสวนสมบัติ

นายชัยวัฒน์ คนจริง

นางสาวรจิต มหาวิหกานนท์

ผู้ที่นำข้อมูลจากเอกสารฉบับนี้ไปใช้อ้างอิงหรือเผยแพร่โปรดระบุชื่อ
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติในหน้าที่ปรากฏข้อมูลดังกล่าวด้วย